

Sreda, 30. januar 2002.
Rasprava Žalbenog veća o spajanju optužnica
Otvorena sednica
Optuženi je pristupio Sudu
Početak u 9.33 h

Molim ustanite. Međunarodni krivični sud za bivšu Jugoslaviju zaseda. Izvolite, sedite.

SUDIJA ŽORDA: Najpre bih prevodiocima želeo da poželim dobro jutro i da proverim da li su svi na svojim mestima. Dobro jutro želim Tužilaštvu, prijateljima suda i optuženom. Zamolio bih sekretara da najavi predmet kojim se bavimo.

sekretar: Dobro jutro, gospodine predsedniče i časni Sude. *Predmet IT-99-37-AR73, IT-01-50-AR73, IT-01-51-AR73, Tužilac protiv Slobodana Miloševića.*

SUDIJA ŽORDA: Hvala vam. Zamolio bih da se strane predstave. Počinjemo sa Tužilaštvom.

TUŽILAC DEL PONTE: Gospodine predsedniče, Tužilaštvo predstavljam danas ja, Karla del Ponte (Carla del Ponte), sa kolegom Džefrijem Najsom (Geoffrey Nice), Normanom Ferelom (Norman Farrell) i Pegi Kuo (Peggy Kuo). Hvala, gospodine predsedniče.

SUDIJA ŽORDA: Hvala. Optuženi nema branioca, barem koliko ja znam. U ovom predmetu imamo i *amici curiae*, koje bih takođe zamolio da se predstave.

PRIJATELJ SUDA KEJ: Stiven Kej (Steven Kay), predstavnik Kraljevske advokatske komore (Queen's Counsel), *amicus curiae*, zajedno sa gospodinom Branislavom Tapuševićem iz Advokatske komore Jugoslavije.

SUDIJA ŽORDA: Hvala. Sada, kada smo se svi predstavili želeo bih ukratko da objasnim čime ćemo se danas baviti. Želim da podsetim sve strane da je 13. decembra 2001. godine treće Pretresno veće naložilo da se optužnice u tri predmeta, koje je je pročitao sekretar, najpre one koje se tiču Hrvatske i Bosne spoje i da dobiju zajednički broj. Drugo, naloženo je da Tužilaštvo u roku od 28 dana, od datuma koji sam upravo pomenuo, dostavi zajedničku optužnicu. Treće, da suđenje po optužnici za Kosovo bude odvojeno i da treba da počne 12. februara 2002. godine. Četvrto, da suđenje koje se tiče događaja u Bosni i Hrvatskoj počne odmah nakon toga pred istim Pretresnim većem. To je bila odluka od 13. decembra 2001. godine. 20. decembra 2001. godine tužilac se obratio Žalbenom veću sa zahtevom za dozvolu da uloži interlokutornu žalbu na deo odluke kojom se odbija spajanje optužnice za Kosovo, sa optužnicom za Bosnu i Hrvatsku, što je u skladu sa Pravilom 73(d) Pravila o postupku i dokazima (Rules of Procedure and Evidence). 9. januara 2002. godine, Žalbeno veće je Tužilaštvu odobrilo da podnese interlokutornu žalbu na odluku od 13. decembra 2001. godine naglašavajući da se to odobrenje ne sme tumačiti da će sprečiti Pretresno veće, ako se tako odluči, da započne suđenje po optuženici za Kosovo datuma koji je već određen, odnosno 12. februara 2002. godine. Na kraju, 15. februara 2002. godine Tužilaštvo je Žalbenom veću uputilo interlokutornu žalbu protiv odluke po zahtevu za spajanje postupaka i tražilo da Žalbeno veće poništi odluku Pretresnog veća, te da naloži spajanje optužnica za Hrvatsku i Bosnu sa optužnicom za Kosovo. Tužilaštvo smatra, što ću ja sada citirati, da na današnjoj raspravi treba raspravljati o četiri tačke. Prvo, Pretresno veće je prema rečima Tužilaštva pogrešno zaključilo da optužnice za Bosnu i Hrvatsku ne mogu da se spoje sa optužnicom za Kosovo, jer se ne odnose na istu stvar. Drugo, po rečima Tužilaštva, Pretresno veće je pogrešilo u primeni svojih diskrecionih prava ne uzevši u obzir štetu koja se nanosi Tužilaštvu time što će neki od svedoka tražiti da svedoče na zasebnim suđenjima. Treće, Pretresno veće je pogrešilo u primeni svojih diskrecionih prava zaključivši da bi

se spajanjem postupaka nanela šteta optuženom, što je protivno svemu što je zabeleženo u zapisniku. Četvrto, Pretresno veće je pogrešilo u primeni svojih diskrecionih prava smatrajući da je jedan od razloga za odbijanje spajanja postupaka taj da bi Pretresnom veću bilo teško da vodi spojeni postupak, a da pri tom nije navelo nijedan razlog u prilog toj odluci. Amikusi nisu Žalbenom veću dostavili svoje viđenje žalbe u pisanom obliku. Ipak, danas bismo želeli da saslušamo, ukoliko oni to žele. U dogovoru sa mojim kolegama, odlučili smo da će se rasprava odvijati na sledeći način: nakon ovog uvoda Tužilaštvo će imati 30 minuta da izloži svoj zahtev. Naravno, bićemo fleksibilni. Nakon toga će, oko 10.15 sudije početi da postavljaju pitanja. Nakon toga će optuženi dobiti reč i imaće isti vremenski period kao i tužilac za iznošenje svoje argumentacije. Naravno, ukoliko budu želele, sudije će mu postavljati pitanja. To će već biti 11.30, kada ćemo napraviti pauzu. Nakon toga ćemo u vremenu, otprilike 15 minuta, saslušati amikuse, kojima će sudije možda postavljati pitanja. Ukoliko bude bilo potrebno, ako optuženi bude izložio ikakav prigovor, s obzirom na to da se brani sam, takođe će i Tužilaštvo imati priliku za svoju repliku. Sada dajem reč gospođi tužiteljici.

TUŽILAC DEL PONTE: Hvala, gospodine predsedniče i časni Sude. Za 30 minuta ćemo moj kolega Džefri Najs i ja pokušati da damo dodatne informacije o motivima, zbog kojih smo podneli ovaj podnesak. Mi potvrđujemo da je Pravilo 49 ovde vrlo važno. Radi se o jednoj transakciji, jednoj strategiji, jednom planu, jednoj šemi. Dodajemo isto tako da se radi samo o jednom optuženom, o istim zločinima, o čitavom nizu zločina i o istim činjenicama. Sve to, časni Sude, povezuje ove tri optužnice u jednu. To je i nasilno i prisilno proterivanje nesrpskog stanovništva sa velikih teritorija Hrvatske, Bosne i Hercegovine i Kosova. Veliki projekat, sveobuhvatni plan optuženog Miloševića, koji je bio jasan već 1989. godine bio je da se stvori srpska država, sa centrom u Beogradu. Postoji određena veza među svim ovim događajima, koju ćemo dokazati hronološki. Zajednički imenitelj svih ovih kriminalnih aktivnosti

je bio, a to ne smemo da zaboravimo, nasilno proterivanje. Moj saradnik će vam objasniti detalje Želela bih da naglasim, kao što već znate, da smo mi spremni za suđenje po kosovskoj optužnici. Bićemo spremni i za suđenje po druge dve optužnice 1. jula 2002. godine. 1. jula 2002. godine smo spremni da započnemo sa druga dva procesa. Takođe, u roku od dva meseca od danas, bićemo u stanju da predočimo spisak svedoka, listu dokumenata, mislim na dokazni materijal, kao i pretpretresni podnesak. Naravno, moram naglasiti da će to biti privremeno, kako to od mene traži Pravilnik. Želela bih da iznesem još nekoliko primedbi, gospodine predsedniče, u vezi odluke kojom se odbija spajanje postupaka i gde se reklo da su tri godine prošle od događaja u Bosni i Hercegovini i prvih događaja na Kosovu. To ne znači da te tri godine ne čine jedan period koji treba ispitati za vreme suđenja i to zato što se ne sme zanemariti da je nakon četiri i po godine rata u Hrvatskoj i u Bosni, Srbima bilo već dosta rata. Ekonomska situacija zemlje bila je katastrofalna. Rat se završio totalnim porazom. Optuženi je izgubio široku podršku, a sredstva da se vodi jedan novi sukob, drugi rat na Kosovu, nisu postojala. Postoji jedan očigledan primer koji nam kaže da je optuženi Milošević imao nameru da nastavi sa svojim planom etničkog čišćenja, a to je činjenica da prilikom razgovora o Dejtonskom sporazumu (Dayton Agreement), Milošević nije želeo u pregovore da uključi i Kosovo. Vi to znate, časni Sude, gospodin Rugova (Ibrahim Rugova) je tražio od Amerikanaca da se u pregovore uključi i Kosovo, gde situacija uopšte nije bila mirna, ipak, optuženi Milošević je to kategorički odbio. Dakle, svi pregovori, gospodine predsedniče, do kojih je došlo između 1996. i 1997. godine, posebno o Kosovu, dakle nakon Dejtonskog sporazuma 1995. godine, završile su se neuspehom. 1998. godine dolazi do ostavki najviših oficira u vojsci i tajnim službama, zato što su ti ljudi protestovali protiv Miloševićeve politike prema Kosovu. Na kraju, dolazimo do čuvenog sporazuma, o kojem je pregovora Holbruk (Richard Holbrook), koji Milošević nikada nije primenio. Još uvek govorimo o Kosovu. Ponašanje, delovanje i stav optuženog tokom tog vremenskog perioda, što je vrlo važno,

priprema je za konflikt koji će se desiti na Kosovu, zato što je rešavanje srpskog pitanja optuženi Milošević imao u svojim zamislima od samog početka, a što je trebalo da se sprovede kroz proterivanje nesrba. To je ideja koja nije isključivala Kosovo, naročito zato što se vodila borba za kontrolu nad tom teritorijom. I moja zadnja primedba: rekli smo i jutros ponovili da nikakva šteta ne sme da se nanese optuženom zbog spajanja optužnica u ovom suđenju. Molim vas, gospodine predsedniče i časni Sude da ni žrtve ne trpe nikakvu štetu i da žrtve imaju pravo da prisustvuju jednom suđenju. Žrtve nam neće biti prioritet i to se pre svega odnosi na žrtve iz Bosne i Hrvatske. Dakle, žrtve, takođe, ne smeju da trpe nikakvu štetu. Časni Sude, ovde se ne zastupa oštećena strana, već žrtve, a njih ima mnogo. Hvala vam.

SUDIJA ŽORDA: Hvala vam, gospođo tužiteljice. Ako sam dobro razumeo, u vremenu koje vam ostaje, a koje je fleksibilno, to je i razlog zašto sam na početku zasedanja postavio okvir, govoriće neko od vaših saradnika. To je gospodin Džefri Najs. Izvolite.

TUŽILAC NAJS: Časni Sude, uz vašu dozvolu ja ću iskoristiti preostalo vreme koje je određeno za Tužilaštvo. Kada dođe do postavljanja pitanja mogu da zamolim svoje uvažene kolege, gospodina Farela i gospođu Kuo, koji su značajno učestvovali u pisanju podneska, da odgovore na vaša pitanja. Ima nekoliko pitanja na koja smo pokušali detaljno da odgovorimo u našem podnesku, tako da bih samo dopunio pomenute argumente, a ne da ih, jednostavno, ponovim. Naravno, prvo treba da imamo u vidu pravilo 49, koje će Žalbeno veće uzeti u obzir pri razmatranju svoje odluke i hteo bih da argumentujem o njegovom obimu. Hteo bih, pre svega, da se pozovem na pravilo 49. Samo pravilo 49 dozvoljava spajanje više krivičnih dela u jednu optužnicu ukoliko niz zločina, koji su počinjeni zajedno čine jednu transakciju, ili ako su isti zločini počinjeni od strane jednog optuženog. Želimo ukratko da kažemo na početku da izraz "počinjeni zajedno" koje ćete naći u drugom redu, ali možda ne u francuskoj verziji, mogu biti klopka u

koju je upalo Pretresno veće. Možda ove reči ne dodaju ništa suštinski i možda su višak. To može da se posmatra i kroz pravilo 2 i da bi se to na pravi način razumelo, možda bi to trebalo gledati kao da postoji zarez između i da reč "počinjeni" treba vezati sa izrazom "niz zločina", pre nego sa rečju "zajedno" kao što je Pretresno veće, izgleda, razmišljalo. To je jedna zdravorazumska stvar koju smo želeli da predložimo, ali to je, takođe, i pitanje konzistentnosti sa pravilom 2 na koje bih hteo da vam skrenem pažnju. U preambuli pravila 2 dozvoljava se da definicije mogu biti fleksibilne ukoliko to traži kontekst i za "transakciju" se kaže "niz dela, ili propusta, bez obzira na to da li se odvijaju kao jedan događaj...". Mi bismo želeli da ovde podvučete liniju posle reči "događaj", ili izraza "niz događaja na jednom ili više mesta, koji su deo opšte šeme, strategije ili plana". Tvrdimo da je ova definicija jasna u smislu da krivična dela mogu biti spojena u istoj optužnici, ukoliko tvore jedan događaj, ili, alternativno, ukoliko se radi o nekoliko događaja bilo na jednom ili više mesta pod uslovom da pripadaju opštoj zamisli, strategiji ili planu. Odmah postaje očigledno da ukoliko reči "počinjeni zajedno" vezuju svaku optužnicu, upućuju na spajanje krivičnih dela u istu optužnicu, onda je drugi deo definicije nepotreban. Nikad u praksi ovog tribunala nije bilo sugerisano da se to treba tako tumačiti. Uvek je prihvatanost da dela počinjena na različitim mestima u različito vreme, ali na određeni način mogu biti baza iste optužnice. Mi tvrdimo da jednostavno čitanje definicije "transakcije" iz pravila 2 pokazuje da reči "počinjene zajedno" u Pravilu 49, ne opravdavaju odluku Pretresnog veća. To sam na početku istakao iz sledećeg razloga: ako bi časni sud mogao da se vrati na odluku Pretresnog veća i pošto znam da ste dobro upoznati sa njom, počecu sa rezimeom, tačnije sa paragrafom 31. Izgled presude je sledeći: Pretresno veće je prvo gledalo kako može da tumači izraz "ista transakcija", pozivajući se na odluke Međunarodnog suda za Ruandu (ICTR). Dalje, paragraf 32, ono se zapravo pozvalo na obavezu u kontinentalnim pravnim sistemima da spajanje postupaka može odobriti ako postoji veza. U paragrafu 33 govori se o anglosaksonskim

sistemima naročito, naročito o Sjedinjenim Američkim Državama (United States of America) gde savezna pravila krivične procedure (pravilo 8) to objašnjavaju u celini. Ovo pravilo se može razviti u četiri dela. Mi tvrdimo da se radi o četiri dela kao što se vidi iz napomene 28 našeg podneska, gde možete da nađete tačnu formulaciju, mislim na strani 10. Materijal, koji Sud treba da razmotri u shvatanju odluke Pretresnog veća, jesu poslednja dva reda američkih pravila, naročito se odnoseći na rečcu "ili". To je 33. paragraf odluke gde se kaže: "... ili dve ili više radnji i transakcija, koje su međusobno povezane". Časni sud će primetiti da je Pretresno veće naglasilo izraz "međusobno povezane", iako kažemo da to ne bi bilo ispravno. To se nastavlja na "... ili koji su delovi zajedničke zamisli ili plana". Uglavnom ova dva dela saveznih pravila krivičnog postupka sad predviđaju da se optužnice spoje u slučajevima kada su krivična dela međusobno povezana. Naglašavam da se to radi i u našoj jurisprudenciji kroz koncept "jednog događaja", alternativno, spajanje je moguće ukoliko se radi o opštoj zamisli, ili planu. Reč "strategija" se ovde ne pominje, iako se pominje u Pravilima. Da nastavim sa paragrafom 35, gde se pominju neki predmeti pred engleskim sudovima koji su manje relevantni za naš slučaj jer su njihove osnove drugačije. I onda u paragrafu 36 Pretresno veće je reklo nešto što mi mislimo da nije tačno: "Prema mišljenju Pretresnog veća suština testa je da se utvrdi da li niz dela koja su počinjena zajedno čine jednu transakciju i da je to deo zajedničke zamisli, ili plana". Na ovo nemamo prigovor. Međutim dalje se tu govori: "Upućivanja na reč 'više' i korišćenjem izraza 'počinjene zajedno' pravilo 49 upućuje da dela moraju biti povezana na isti način kako to common law i kontinentalno pravo zahtevaju." Nastavlja se na: "Ne postoji mogućnost da se dela koja nisu povezana povežu po osnovama da one formiraju deo istog plana." Mi smatramo da je ovo greška i da se ovo kosi sa pravilom 2 i iako se ovde radi o pozivanju na američki zakon, prikazuje se samo jedan deo pravila koje zapravo ima četiri dela. To se, dalje, nastavlja: "Kao što je sudija Šahabudin (Shahabuddeen) izneo, plan mora biti takav da tačke optužnice predstavljaju međupove-

zane delove jedne određene kriminalne epizode." Možemo sve to da pogledamo ukoliko bude bilo vremena. Svakako bismo želeli da skrenemo pažnju na taj predmet. Ono što je govorio sudija Šahabudin odnosi se samo na jednu tačku, što je, opet, jedna epizoda. Radilo se o jednom zahtevu da se izmeni i dopuni optužnica. Pretresno veće je zaključilo: "Ukoliko nema više kriminalnih dela ili plana, zahtev za spajanje je neodrživ. Ukoliko ne postoji sličnost između vremena i mesta, preteško je, ili nemoguće doneti zaključak da tačke predstavljaju međupovezane delove određene kriminalne epizode." Pretresno veće se, izgleda, ponovo usredsredilo na reči "počinjena zajedno", iz pravila 49, za koje mi tvrdimo da nemaju snagu u ovom slučaju, dok se mi koncentrišemo na definiciju "transakcije" kao jednog događaja pre nego na niz događaja koji čine jedan plan. Samo da zaključim i to će biti najduži deo onoga što želim danas da kažem. Ostalo ću objasniti mnogo brže. Ovoliko vremena mi je trebalo zato što se Žalbena veće bavi pravilom 49 po prvi put. Zbog toga smo pripremili definicije iz rečnika. Molim poslužitelja da to podeli. To su definicije reči, "zamisao", "strategije" i "plan" iz oksfordskog engleskog rečnika i iz francuskog rečnika Le Petit Rober. Nadam se da će vam ovo biti od pomoći. Ne znam da li ćemo detaljno da se bavimo ovim, ali postoji logika u načinu na koji je formulisano pravilo 2. "Zamisao" je manja aktivnost ili ima manji obim nego strategija, dok "strategija" ima manji obim nego reč "plan". Te reči su izgleda pažljivo izabrane i verovatno preuzete iz američkog krivičnog zakona, koji ih usko definiše. Svaka od ovih reči odražava neku od aktivnosti kojima će se baviti ovaj tribunal. Nadam se da će mi časni sud oprostiti što sam spremio ove definicije na engleskom. "Zamisao" je sistematski plan ili mehanizam za ostvarivanje nekog cilja ili ideje, dok je "strategija" plan zamišljen da se postigne neki dugoročni cilj. "Plan" je detaljni predlog da se nešto ostvari. Poslednje što sam hteo da kažem jeste nešto što su istakli prijatelji suda pred Pretresnim većem. Oni su rekli da je reč "strategija", u pravnom smislu, sama po sebi dovoljna da omogući spajanje po tom osnovu što strategija predstavlja vezu, tačnije zajednički *modus operandi*. Mi

nismo prihvatili taj predlog ali ga i ne odbijamo i mislimo da se to ne bi uklopilo u pravilo 2. Međutim, argumentujući na način kako su to oni radili, prijatelji suda su govorili o nekim načinima za spajanje postupka prihvaćenim širom sveta. I sada, kada smo se pozabavili definicijom same reči "zamisao", sada kada smo pogledali u definiciju, mi bismo se takođe složili da postoji opravdanje za spajanje po osnovu veze između aktivnosti. Naravno, kada prijatelji suda naprave zaključak koji su napravili, to ide u prilog našem argumentu da se radilo o zajedničkom planu, planu koji je postojao u svesti optuženog i koji se verovatno razvijao tokom vremena, ali je taj plan bio dosledan, koji se odražavao u sve tri optužnice koje su podignute protiv njega. Časni Sude, na temu mogućnosti koje nam daje zakon da spojimo ova krivična dela, oslanjamo se na sve ono što smo rekli u našem podnesku. Mi ćemo naročito skrenuti pažnju na nirnberšku optužnicu gde su stvari mnogo bolje istražene i koje se prostiru na mnogo veći vremenski period. Mi ćemo se osloniti na sve one stvari koje su tamo navedene. Preostalo vreme ću iskoristiti na objašnjavanje drugih tema. Jedna od njih je status entiteta, Hrvatske, Bosne i Kosova. Jesu li oni različiti što ih sprečava da se spoje? Želeo bih sasvim kratko da istaknem dve poente koje su dodatak na ono što smo već rekli: status tih entiteta koji su napadnuti sasvim je irelevantan ukoliko osoba svojim krivičnim delima želi da zauzme teritoriju prema određenom planu i u tom slučaju nema nikakve veze gde se ta teritorija nalazi. Iz razlike u statusu te teritorije ne proizlazi apsolutno ništa. Međutim, postoji druga stvar, detaljnija, ali je u svojstvu dodatka prethodnoj: razlike između ovih entiteta, u istorijskom smislu, nisu tako drastične kao što to shvata Pretresno veće. Kada se radi o Hrvatskoj, njena nezavisnost proglašena je 15. januara 1992. godine ali je, zapravo, postala pravosnažna u oktobru 1991. godine. Optužnica protiv ovog optuženog pokriva period od avgusta 1991. godine, kada je ta država bila u istom položaju kao i svi delovi bivše Jugoslavije, uključujući i Kosovo, u smislu da je Kosovo istorijski imalo svoju autonomiju dok je nije ukinuo optuženi. Kao i u slučaju sa Hrvatskom, karakter jednog perioda konflikta

može da se definiše kao unutrašnji sukob, dok se drugi period definiše međunarodnim sukobom. Dakle, postoji sličnost između Hrvatske i Kosova, ako ne i identičnost. Takođe, treba primetiti da postoje sličnosti između sve te tri teritorije i za to postoje i potkrepljujući materijali. Sličnosti su u koracima koji su preduzeti u pravcu nezavisnosti i koji su u nekoj meri preduzeti kao reakcija na ponašanje optuženog u obliku organizovanja referenduma, proglašenja nezavisnosti i tako dalje. To su bili pripremni akti. Ako se osvrnemo na Bosnu, gde se beleže slični pripremni koraci, optužnica pokriva period mesec dana pre nego što je u martu 1992. proglašena nezavisnost, što oponira tvrdnji da se to desilo aprila 1992. godine. Svakako, u slučaju Bosne i Hrvatske, plan da se uradi ono što je urađeno, morao je postojati i pre samog proglašenja nezavisnosti. Tako da je, u svakom slučaju, plan već postojao u svesti optuženog. U tom trenutku ove države nisu imale drugačiji status od Kosova. Kada se radi o Kosovu, takođe, imali smo pripreme u vidu plebiscita i drugih pripremnih koraka. Pretresno veće će se setiti da nas je tužilac podsetio na gospodina Rugovu i njegove tvrdnje da je Kosovo tražilo nezavisnost još početkom devedesetih godina. Od vremena, na kome se mi naročito zadržavamo, već su postojale paralelne institucije koje je optuženi tolerisao iz sopstvenih razloga, ali, može se možda reći da je Kosovo bilo *de facto* nezavisno u periodu koji je prethodio periodu koji pokriva optužnica. Prema našem ubeđenju, ništa ne proističe iz takozvane razlike u statusu i, svakako, sličnosti u statusu osnažuju naš zahtev. Razmak između perioda na koji se odnosi bosanska optužnica u poređenju sa kosovskom je jedino što ima smisao, o čemu je već tužiteljica govorila. Pre svega, mi tvrdimo da je nasilje počelo već sredinom 1996. godine, samo šest meseci posle kraja perioda koji pokriva bosanska optužnica. Znamo već iz gomile dokumenata da je kampanja nasilja već uveliko počela 1998. godine i da su već u oktobru mesecu postojale stotine hiljada raseljenih osoba. Da to nije bilo tako međunarodna zajednica ne bi intervenisala onako kako je intervenisala, na način kako je to uradila. Tako da se ne radi o prekidu od tri godine, to je zapravo mnogo kraći period

ukoliko je reč "period" uošte prikladna. Takođe, postoje hrpe dokumenata koje govore o kršenju ljudskih prava kosovskih Albanaca, koje su činili Srbi, u vreme kada je optuženi tamo imao potpunu kontrolu. Mi tvrdimo da je taj vremenski prekid u pravnom pogledu apsolutno beznačajan. Pitanje je da li je postojao opšti plan i na to ne utiču neke vremenske razlike i prekidi. Mislim da je Pretresno veće poklonilo previše pažnje rečima "počinjene zajedno" u smislu američkog zakona i da to nije tako bitno za našu definiciju jedne transakcije, po Pravilu 2. Sada bih, časnici Sude, hteo da iznesem još jedan argument koji se tiče perioda od početka devedesetih do 1999. godine. Mi smo utvrdili da je jedna od stvari koja je odvrtila optuženog od nekih daljih krivičnih dela na Kosovu pretnja koju mu je uputio američki predsednik u vreme Božića u pogledu međunarodne intervencije. Rekli smo da je to bio jedan od razloga zbog čega je zločin odložen. Još jedan razlog je da je optuženi postigao svoj cilj da ostvari kontrolu nad Kosovom. Kada je ta kontrola bila poremećena on je pokrenuo ostvarivanje opšteg plana za koji mi tvrdimo da je postojao i koji je obuhvatao i tu pokrajinu. Sad bih hteo da pređem na pitanje korišćenja diskrecionog prava. Po našem mišljenju, Pretresno veće je pogrešilo na način koji zaslužuje intervenciju. Mi smatramo da je Pretresno veće uzelo u obzir neke stvari koje nije trebalo i ostavilo po strani neke stvari koje je trebalo da uzme u obzir i da razmotri. Što se tiče svedoka Tužilaštva, nije bila pridodata dovoljna pažnja šteti koja se nanosi Tužilaštvu ukoliko budu dva odvojena suđenja. Svedoci o kojima se radi, nisu po pravilu žrtve, to su svedoci, osobe visokog ranga koje mogu dati direktna svedočenja o tome šta je ovaj optuženi radio, šta je razmišljao, o čemu je govorio. Teškoće u vezi s ovim svedocima i obezbeđivanjem njihove saradnje je u tome što je vrlo verovatno da će oni samo jednom moći da dođu da svedoče. Svedočenje pred ovim tribunalom za takve ljude može da izazove ozbiljne posledice, ili u tom smislu da će morati da se presele ili neke još gore posledice, koje mi ne bismo, naravno, želeli. Ukoliko se naloži da se održe dva suđenja, ovakvi svedoci, koji su od ključne važnosti za Tužilaštvo, moći će da sve-

doče samo jednom, a na drugom suđenju neće moći da se pojave, tako da će druga optužnica biti značajno oslabljena jer ćemo biti lišeni najdragocenijih svedočenja u ovom predmetu. Što se tiče štete koja bi možda mogla biti nanescena optuženom, mogu se i na to osvrnuti. Sve smo to već objasnili Pretresnom veću. Sve što smo rekli ide u prilog tome da optuženi neće trpeti nikakvu štetu ukoliko se spoje postupci, naprotiv, situacija će mu biti olakšana. Znamo da su suđenja vrlo stresna i da bi bilo mnogo jednostavnije da dođe do jednog suđenja. On ovo nije komentarisao i teško da to možemo da shvatimo kao njegovo prihvatanje. To su takođe rekli i amikusi, kao i jedan sudija Pretresnog veća. U svakom slučaju, ne postoji u zapisniku ništa što bi ukazalo da bi optuženom bila naneta šteta i mislimo da Pretresno veće nije bilo u pravu kada je donelo takvu odluku. Isto se odnosi na samo vođenje postupka. Nismo imali nikakav materijal koji bi upućivao da bi vođenje dva postupka bilo jednostavnije od vođenja jednog. Naše mišljenje je suprotno. Problem obelodanjivanja dokumenata mogao bi samo dovesti do konfuzije i za obe strane i za samo Pretresno veće i iz tog razloga mi smatramo da je bilo potpuno pogrešno da Pretresno veće dođe do takvog zaključka. Mislim da sam ovim rekao sve što sam imao da kažem. Ne znam da li moje kolege još nešto žele da dodaju. Dakle, ovim zaključujem ono što se odnosi na vremenski period na koji se osvrnulo Pretresno veće. Još nešto bih hteo da dodam kako bih otklonio bilo kakve nesporazume. Iz našeg podneska proizlazi, ali možda je vredno još jednom spomenuti, ako dođe do spajanja postupaka, naravno da postoje razlozi zašto bi bilo bolje da postupak započne uvodnom reči i izlaganjem dokaza hronološkim redom, znači prvo bi počeli sa Hrvatskom, onda sa Bosnom, pa onda sa Kosovom. Ali ako Pretresno veće prihvati taj hronološki pristup, u tom slučaju, na tome insistiramo, 12. februar, datum kada treba da se započne sa iznošenjem dokaza po kosovskoj optužnici, bio bi ispoštovan i da se, zatim, u to ubace oni delovi koji se odnose na optužnicu, ili druge optužnice, što bi nam omogućilo dovoljno vremena za pripremu, a i da imamo jedan postupak. Izvođenje dokaza ne bi išlo

redom, ali to ne bi predstavljalo problem. Profesionalne sudije, poput vas, sa odgovarajućim saradnicima biće u mogućnosti da sortiraju tako da će biti moguće uspostaviti hronološki red. Na taj način će se proceniti i njihova vrednost. Dakle, ako se oba postupka budu izvodila pred jednim Pretresnim većem, neće biti potrebno da se odlažu suđenja. Naravno da bismo mi voleli da sve bude po hronološkom redu, ali bi bilo dobro da se ovim možemo baviti i na takav alternativni način. Svakako, čak i ako dođe do spajanja, ovo je stvar ovog Žalbenog veća, ali i Pretresnog veća, sa svoje strane.

SUDIJA ŽORDA: Hvala vam, gospodine Najs. Sada se obraćam svojim kolegama da li imaju da postave ikakvo pitanje. Sudija Hant (Hunt), sudija Guni (Guney)?

SUDIJA HANT: Gospodine Najs, pretpostavimo da prihvatimo argument po pitanju pravila 49 i da zaključimo da je Pretresno veće pogrešno zaključilo po određenim pravnim pitanjima. Dakle, tražite od nas da ponovo preispitamo to pitanje, da kažemo šta zaista znači Pravilo 49 i da se, zatim, poslužimo našim diskrecionim pravom i donesemo odluku. Da li se vaš zahtev na to odnosi?

TUŽILAC NAJS: Tražim od vas da zaključite da je Pretresno veće pogrešilo po pravnom pitanju i da je pogrešno upotrebilo svoje diskreciono pravo. I, prema tome, pravi zaključak bi bio da treba doći do spajanja postupaka. To bi bio logičan nastavak.

SUDIJA HANT: Znači da Žalbeno veće treba da se koristi svojim diskrecionim pravom umesto Pretresnog veća?

TUŽILAC NAJS: Da.

SUDIJA HANT: Imam nekoliko pitanja. Pogledajmo pitanje transakcija i činjenica, o kojima ste govorili. Kako bismo objasnili taj

prekid od tri godine o kome govori Pretresno veće? Vi u vašem podnesku kažete da se radi o zločinu koji je trebao da se dogodi i da je do njegovog odlaganja došlo samo zbog međunarodnog pritiska. Pretpostavljam da imate određene dokaze, osim pozivanja na okolnosti na koje se jutros osvrnula glavna tužiteljica. Dakle, to je nešto što se pripremalo još od 1995. godine. Vi tvrdite da je Kosovo bilo deo te velike strategije i plana? Da li je to stav Tužilaštva?

TUŽILAC NAJS: Mislim da sam to rekao na drugačiji način. Rekao sam: plan je reč koja je uvek međupovezana, kao svrha, šta god to bilo, ali u zamisli optuženoga to je bio plan da osvoji, ili zadrži, kao što sam to rekao prošlog puta, teritorije, koje su bile pod srpskom kontrolom. Taj plan je trebao da stupi na snagu kada za to bude bilo prilike. Uvek je postojao, a njegovo izvršenje je zavisilo od sticaja okolnosti ili od nekih drugih događaja. Uzmimo, na primer, Vojvodinu, koja bi izrazila da nije spremna da ostane pod Srbijom. I tu bi došlo do pokušaja da se zadrži na isti način kao i Kosovo. Bilo bi nastojanje da se održi isti plan koji je bio zamisao optuženog, da se zadrži najveći deo teritorije pod srpskom kontrolom.

SUDIJA HANT: To znači da paragraf 113 iz vašeg podneska moramo da čitamo na krajnje limitiran način. U paragrafu stoji da će dokazi Tužilaštva pokazati da je optuženi sa svojim saradnicima zamislio plan da protera veliki deo kosovskih Albanaca, koji je završen najkasnije 1998. godine. Taj plan je stupio na snagu sredinom marta 1999. godine. Cilj je bio da se potpuno ostvari srpska kontrola nad tom teritorijom što je bilo u skladu sa nastojanjima Savezne Republike Jugoslavije i srpskih vlasti između 1989. i 1991. godine. Vi tvrdite da je to bilo konzistentno ponašanje optuženog koje se već pokazalo u Hrvatskoj i u Bosni.

TUŽILAC NAJS: Ukoliko se taj paragraf čita na taj način, što ne znači da će ga i drugi tako čitati, ali ukoliko to urade, nažalost,

na osnovu toga ne mogu izvući zaključak po ovom pitanju. Plan je postojao već od kraja 1998. godine. Osvetljavajući ono što sam već ranije istakao, taj plan, gledajući prethodna dva entiteta, postojao je još pre počinjenja zločina, pre nego što su entiteti postali nezavisne države. Plan je, dakle, postojao već u to vreme i ja se pozivam na doslednost tog plana sa svim onim što se događalo u Hrvatskoj i Bosni. Ta doslednost pokazuje da se radilo o jednom istom mentalnom procesu i planu.

SUDIJA HANT: Pređimo na ono što kažete o svedocima. U paragrafu 55 vašeg podneska kažete da svedoci, pojedinci koji su bili nekada na visokim položajima, sa saznanjem iz prve ruke o delovanju optuženog možda neće biti u situaciji da protiv optuženog svedoče dva puta, jer su izrazili zabrinutost za svoju bezbednost, čemu se može verovati. U vašem podnesku nema pomena koji bi išao u prilog tome da je ijedan od svedoka zaista izrazio zabrinutost za svoju bezbednost. Sve na šta se ovo odnosi je pitanje života i Tužilaštvo očekuje da će biti bezbednosnih problema, ali ne postoji niti jedna izjava svedoka koje izražavaju tu zabrinutost. Mi, kao što znate, imamo zaštitne mere i obično nam se daje na uvid materijal, međutim, mi nismo dobili uvid u te materijale i vi o ovome govorite samo u vašem podnesku.

TUŽILAC NAJS: Znam da se o tom pitanju respravlja pred pretresnim većima, ali pretresna veća zaštitnim merama pristupaju različito i možda postoji neki razvitak u tom pogledu koji podrazumeva neke promene, međutim, zasada nismo tražili zaštitne mere za bilo kog svedoka. Hteo bih da kažem nekoliko stvari. Kao prvo, svedoci koji dolaze iz kruga optuženog su neophodni i mi ih još uvek pripremamo. Taj proces je neophodan, jer smo do nekih svedoka došli tek nakon hapšenja optuženog. Prema tome, priprema ovih svedoka da bismo videli da li oni uopšte žele pred ovim sudom da se pojave, traje dugo. U nekim slučajevima ne mogu da kažem ništa više nego samo da izložim situaciju jer još

nismo došli do tog krajnjeg stadijuma kada svedoci iskazuju strah i zabrinutost. Međutim, Žalbena veće je obavezno da pogleda ne samo materijal, koji bih mogao danas da podnesem u vezi tih svedoka, nego da se isto tako osvrne na iskustvo iz drugih predmeta. Žalbena veće treba da se osvrne na ono što mi znamo o nekim svedocima koji jednostavno nestanu. Svedoci u drugim suđenjima iskazuju svoju zabrinutost, svoj strah, što dolazi od konkretnih događaja koji idu u prilog tome da su njihove bojazni bile osnovane. Što se tiče kategorije tih posebnih svedoka, mi smo ih identifikovali i ne možemo izbeći situacije u kojima se pojavljuje strah. Strah je nešto neizbežno kod takvih svedoka. Konačno, u predmetu poput ovog, kada imamo optuženog koji, preuzeću fraze amikusa, da je optuženi ostavio vrlo malo tragova iza sebe, može se dogoditi da ćemo najbolje dokaze dobiti samo od jednog ili dva takva posebna svedoka. Dakle, postoje opasnosti koje Pretresno veće nije uzelo u obzir.

SUDIJA HANT: Nikad pre niste reki da su ti svedoci izrazili zabrinutost. Samo čitam ono što ste izneli u svom podnesku. Rekli ste da su oni izrazili zabrinutost. Možda je to bila malo nezgodna formulacija.

TUŽILAC NAJS: Možda je to bilo preterano, možda je to odraz materijala koje vi ovde ne vidite, ali koje mi posedujemo.

SUDIJA HANT: Jedno od pitanja koje nismo raspravili, a koje je vrlo važno, šta je sa Pravilom 94 i uzimanjem u obzir opštepoznatih činjenica? To je nešto što bismo morali da imamo na umu kada se govori o ovom predmetu.

TUŽILAC NAJS: Ako sugerišete da svedoci, čija svedočenja mogu imati veliku vrednost, iznose dokaze o opštepoznatim činjenicama, da bismo mi ta svedočenja mogli preuzeti iz nekih drugih predmeta, dva ili tri pitanja mogu da iskrnu: kao prvo, do sada

na ovom sudu zaista nisam imao puno uspeha kada sam pokušao da primenim to pravilo 94 i smatram da je ono prilično ograničavajuće.

SUDIJA HANT: To se događalo kada imate različite optužene u različitim predmetima i kada imate pristup različitom materijalu, od uticaja na optužnicu. Ovde imate jednog optuženog i vi kažete da su sva tri područja relevantna, dakle, svedoci bi svedočili na prvom suđenju I o onome što bi bilo relevantno za sva tri predmeta.

TUŽILAC NAJS: To me dovodi do drugog pitanja. U svom zaključku Pretresno veće kaže da izvođenje dokaza treba da bude odvojeno. Mislim da bi to donelo štete obema stranama. Naime, moglo bi se pretpostaviti da bi Pretresno veće odlučilo da se izvodi manje dokaza u jednom predmetu i to na one za koje ono misli da su apsolutno relevantni za određeni postupak i pri tom svedoku neće dozvoliti da svedoči o svemu o čemu bi mogao. To je još jedan razlog zašto spajanje optužnica treba prihvatiti, na koji ću se, uz vašu dozvolu, ponovo vratiti. Taj pristup mi se čini dosta jasnim i znači da se određeni delovi dokaza moraju izdvojiti. Prema tome, na primer, ako imamo jednog svedoka po kosovskoj optužnici, njegovo iznošenje dokaza će biti značajno ograničeno zato što bi Pretresno veće moglo da kaže, "Nećemo da slušamo ništa što se odnosi na Hrvatsku i Bosnu budući da je to deo drugog postupka" i u tom slučaju Pravilo 94 ne bi moglo da funkcioniše. Treće, ovde postoji pitanje i unakrsnog ispitivanja. Iz već navedenih razloga Pretresno veće bi ograničavalo unakrsno ispitivanje, ili bilo kakve primedbe optuženog koje bi mogle poslužiti kao temelj ispitivanja prijatelja suda u tom određenom suđenju. Dakle, opseg svedočenja svedoka bi bio ograničen na taj način i ne bismo mogli u potpunosti da primenimo pravilo 94.

SUDIJA HANT: Da se osvrnem na spremnost Tužilaštva da počne sa postupkom u slučaju Hrvatske i Bosne. Za vreme izlaganja

rekli ste da biste bili spremni već na leto, ili na jesen, a zatim ste rekli da ste počeli da radite intenzivnije, kako biste nabavili nova sredstva. Želim vam puno sreće u osiguranju dodatnih sredstava. Meni izrazi "na leto", ili "na jesen" ne znače puno. Kada kažete jesen, na koji mesec tačno mislite?

TUŽILAC NAJS: Mislim da je u ovim klimatskim uslovima to septembar i to je mesec koji smo mi imali na umu. Želeo bih da Žalbenom veću skrenem pažnju i na sledeće: svesni smo toga da čitava institucija ima problema u pronalaženju finasijskih sredstava. I u to vreme, o čemu sam već govorio, imali smo problema sa nalaženjem dodatnih sredstava kako bismo mogli dobro da pripremimo postupke. I dalje imamo iste probleme, ali kada nema novih sredstava onda možete naći načine da jednostavno rasporedite druga sredstva koja vam stoje na raspolaganju, ako tužiteljica odluči da ih preraspodeli. Mi smo već napravili plan i prema njemu će svi naši timovi biti zaposleni, što će dovesti do toga da imamo prvu listu mogućih svedoka, dokaznih predmeta i pretpretresnih podnesaka. Taj posao bi mogao da se završi do 1. aprila. I ako se veće odluči da spoji postupke, ali i da odloži početak kako bi se odredio jedan hronološki sled događaja, bili bismo spremni već 1. jula.

SUDIJA HANT: Želeo bih da kažem da je ovo dosta brže od onoga što ste pre rekli. Optužnica u slučaju Bosne zasniva se na već poznatim materijalima. To su slučajevi Sarajevo, Foča, Srebrenica. To su, inače, predmeti koji su završeni, ili koji još uvek traju, zbog toga ne biste trebali da imate problema prilikom priprema za bosansku optužnicu. Međutim, postoji dosta incidenata koji se odnose na *Predmet Krajišnik* i nisam baš sasvim siguran da ste upoznati sa problemima koje imaju vaše kolege prilikom pripreme tog suđenja. Mogu da vam dam hronološki red poteškoća, ukoliko želite. Govorili su o problemima s prevodom, jer prevođenje dokumenata neće biti završeno do marta 2003. godine. Izgleda da je to nekako ispravljeno. Ipak, oni su čak i sada nesigurni kada taj

postupak može da počne. Poslednja vest o tome je bila da može da počne u septembru ove godine. Kakvu težinu onda možemo da damo vašim procenama kada kažete da ste spremni da započnete 1. jula ove godine?

TUŽILAC NAJS: Da bih odgovorio na to pitanje, osvrnuću se na dve do tri stvari. Kao prvo, svesni smo poteškoća koje postoje u drugim predmetima, mada ne neposredno. Drugo, s obzirom na to da je isto krivično delo zajednička osnova u većini tih predmeta, oni koji vode istragu i pravnici koji rade na tim istragama čine sve što mogu da bi se izbegao dupli posao i da se na najbolji mogući način upotrebe svi resursi koji su na raspolaganju kako bi skratili vreme za pripremu svih ovih slučajeva. Treće, mislim da ovo što ću sada reći možemo uzeti u obzir kada govorimo o optužnici u slučaju Bosne. Ako do jula bude ostalo još nerešenih zločina, što mislim da neće biti slučaj, ali ako još bude nerešenih pitanja, taj materijal bi se mogao predati nešto kasnije, ili bi se zahtevala izmena i dopuna optužnice. U svakom slučaju, nije potrebno da imamo sve opštine pokrivene optužnicom. U slučaju optuženog bilo bi prikladno da se optužnica podeli na podslučajeve. Ipak, to nije uobičajena praksa u drugim slučajevima. Svakako, ako bismo morali da donesemo neku odluku, morali bismo u, krajnjem slučaju, da isključimo neke delove dokaznog materijala.

SUDIJA HANT: Hvala vam, gospodine Najs.

SUDIJA ŽORDA: Sudija Guni.

SUDIJA GUNI: Gospodine Najs, saslušavši vašu argumentaciju i ono što ste napisali u vašem podnesku, hteo bih da malo više razradite sledeće pitanje: razlika između vremena i mesta na koje se odnosi optužnica u vezi s Kosovom i ove druge dve optužnice, da li vremenski interval od tri godine poništava tezu postojanja zajedničkog plana? To je ono što bih ja želeo da znam.

TUŽILAC NAJS: Časni Sude, zahvaljujem vam se na ovoj mogućnosti da razjasnimo naš stav. To uopšte ne negira postojanje zajedničkog plana i to iz nekoliko razloga. Pre svega, ukoliko to uopšte ima značaja, taj vremenski interval je manji. Kampanja nasilja počela je sigurno odmah posle Dejtona (Dayton), ili šest meseci posle Dejtona, u svakom slučaju, uveliko je počelo 1998. godine, mada optužnica počinje sa 1999. godinom. Dakle, vremenski period je znatno kraći. Drugo, vremenski interval je irelevantan ukoliko postoje materijali koji argumentuju da je postojao zajednički plan. U svom podnesku smo naveli slučajeve iz pravosuđa drugih zemalja, kao što su prekršaji korupcija nekih političara u Americi, sa vremenskom razlikom od šest godina, ili neki drugi slučajevi pred sudovima u Engleskoj, koji su obuhvatali vremenski period od devet godina, tako da veliki vremenski period ne predstavlja nikakvu prepreku da se sve podvede pod jedan postupak. Zapravo je pitanje da li se sve dešavalo u skladu sa jednim planom. Mi tvrdimo da se iz našeg materijala jasno vidi da je plan u svesti optuženog postojao sve ovo vreme i da se izražavao na različite načine. Želim da istaknem i sledeće. Pretpostavljajući da su postojale neke druge dve teritorije koje bi zahtevale slične akcije, kao na primer Vojvodina ili Crna Gora u 1996, 1997. i 1998. godini, te teritorije bi popunile ovaj vremenski interval. Njihovo odsustvo iz lanca ne pravi nikakvu razliku. Ta veza je utvrđena i ako kažemo da je ona manifestno utvrđena, sve akcije su bile deo istog plana.

SUDIJA ŽORDA: Hvala. Sudija Pokar (Pocar) i sudija Meron (Meron). Sudija Pokar, da li vi želite da postavite pitanje?

SUDIJA POKAR: Samo jedno kratko pitanje. Hteo bih da Tužilaštvo malo više govori o interpretaciji Pravila 49, koju je dao gospodin Najs. Stičem utisak da vaše tumačenje, gospodine Najs, vodi, u stvari, tome da se na Pravilo 49 primenjuje isti standard koji bi bio primenjiv i na Pravilo 48, dakle, isti standard koji bi se primenio na spajanje optuženih. Vidite li vi ikakvu težinu u Pravilu 49 različitu u poređenju sa Pravilom 48? Znam da vaše tumačenje

može biti podržano francuskim tekstom Pravilnika ali, naravno, oba teksta se moraju uzeti u obzir. Ono što konkretno želim jeste da izložite razliku između ova dva pravila i da li to ima uticaja na vaš odnos u tumačenju Pravila 49, prema definiciji iz Pravila 2.

TUŽILAC NAJS: Časni Sude, da. Nedavno sam razmišljao o pravilu 48 i o njegovom mogućem uticaju. Meni se čini da se oba pravila moraju bazirati na definiciji iz Pravila 2, jer ta definicija ne traži da se izmeni ili učini elastičnijom u skladu sa kontekstom. Čini se da je Pravilo 2 vrlo jasno koje omogućuje dve alternative istog standarda za transakciju koja se može zadovoljiti da li se radi o jednom događaju, ili o nizu događaja, koji su deo plana. Pre nego što krenem dalje moram da kažem da se Pravilo 48 ne može usko uzimati ukoliko su suđenja pred pretresnim većima propisno postavljena, jer ima puno suđenja srednjim i višim političarima i vojnim oficirima gde se ne može reći da je to najuže tumačenje zbog vremenskih i prostornih ograničenja. Ona su široko postavljena u pogledu na geografiju i vreme, dakle, pravilo 48 se gradi na definiciji iz dva dela, iz Pravila 2. Pravilo 48 kaže da osobe optužene za ista ili različita krivična dela počinjena tokom iste transakcije mogu biti zajedno optužene i može im se zajedno suditi. Pravilo 49 kaže da se u jednoj optužnici mogu spojiti dva ili više krivičnih dela, ako niz dela koja su počinjena zajedno čine jednu transakciju i ako je krivična dela počinio isti optuženi. Ako ispustimo te dve reči, bojim se da nema nikakve razlike pri gradnji bilo kakvog od ovih pravila, a te dve reči ne vode nigde i čini nam se da se radi o višku, ili je najbolji način da se ona interpretiraju, ukoliko se stavi zarez između njih. Mislim da nemam šta više da kažem o tome. Ukoliko vas moj odgovor nije zadovoljio, recite mi, pa ću to pokušati da vam objasnim na drugi način.

SUDIJA ŽORDA: Sudija Meron, izvolite.

SUDIJA MERON: Hvala vam, gospodine predsedniče. Sudija Guni je postavio pitanje o trogodišnjem vremenskom razmaku. Želeo bih istom pitanju da pridem s druge strane. Vi kažete, dakle, da se radi o analizi iste transakcije i da je Pretresno veće navelo Dejtonski sporazum kao tačku koja, zapravo, čini pravu razliku između dela za koja se optuženi tereti u optužnici za Hrvatsku i Bosnu i dela za koja se optuženi tereti u optužnici za Kosovo. Da li Dejtonski sporazum na taj način narušava vašu teoriju o jednoj transakciji?

TUŽILAC NAJS: Ne, nikako. Tužiteljica je predvidela to kada je otkrila da je gospodin Rugova očekivao da će se tu rešiti problem Kosova. To nije bilo na dnevnom redu baš zbog zahteva ovog optuženog. On je mogao svoj plan da ostavi netaknutim i pokrenuti ga kad god je to bilo potrebno. Dakle, mislimo da Dejton zapravo nije relevantan kada govorimo o vremenskom razdoblju.

SUDIJA MERON: Hvala. Moje drugo pitanje se tiče opsega našeg pregleda. Vi ćete se setiti rasprave, kada ste predstavljali vaš podnesak, kada je sudija Mej (May) izrekao dve stvari. Prvo, to su bila pravna pitanja koja se tiču iste transakcije, a drugo diskreciono pravo, koje obuhvata faktore koje treba izmeriti. Moje pitanje je sledeće: pretpostavljajući da se Žalbeno veće slaže da je došlo do greške u primeni prava u vezi analize jedne transakcije, koje su granice naše revizije odluka Pretresnog veća o diskrecionim faktorima? Da li Pretresno veće ocenjuje težinu nekog pitanja sa istim odlaganjem, kao za bilo koje diskreciono pravo?

TUŽILAC NAJS: Hteo bih da istaknem dve stvari koje sam već izneo u našem podnesku. Materijal pred ovim žalbenim većem je isti kao i materijal koji je imalo na raspolaganju Pretresno veće. Zbog toga nema potrebe, kada se odredi koji test treba primeniti, da se čeka do njihove presude na način kako se to zahteva, gde se, na primer, Pretresno veće pozabavilo svedocima koje je čulo uživo i ima dokaze i argumente, i određeno pitanje kada

dođe pred Žalbeno veće je isti taj materijal kao i pred Pretresnim većem, tako da Žalbeno veće ne mora nužno da se prikloni odluci Pretresnog veća. Drugo, mi bismo vas molili da, ukoliko nađete neku grešku, da ne poništavate odluku Pretresnog veća, nego da je vratite na preispitivanje. I zbog vremena i drugih razloga mi ne tražimo da donesete tu odluku da već sada njihovu odluku poništite.

SUDIJA MERON: Moje poslednje pitanje tiče se organizacije suđenja. Vi ste rekli da se Pretresno veće dosta brinulo o sudskoj ekonomičnosti i rasporedu održavanja suđenja. Ukoliko se spoje sve tri optužnice, da li sam dobro shvatio Tužilaštvo da biste u tom slučaju bili spremni da započnete sa kosovskim delom suđenja 12. februara i, ukoliko dođe do spajanja, da će Tužilaštvo moći da obezbedi da ne bude nikakvih prekida između ta tri dela istog suđenja?

TUŽILAC NAJS: Da, mi možemo dati ta uveravanja. Mogu li da iskoristim vaše pitanje da iznesem jednu stvar, koju sam inače mislio da iznesem i tiče se opšte teme? To je sledeće. Mi ne sumnjamo nimalo da bi ušteda u sudskom smislu bila mnogo veća kad bismo imali jedno suđenje umesto dva odvojena suđenja iz više razloga. Pre svega, ima svedoka koji bi morali da dolaze na oba suđenja, o tome smo već govorili, kao drugo, realno govoreći, kada Pretresno veće počne da štedi vreme u sudskom smislu primenjujući Pravilo 92*bis* i druge načine da se dokazi valjano iznesu, dolazi do kumulativnog efekta i mi smo vrlo srećni ako jedno Pretresno veće ima sav ovaj materijal pred sobom. Na taj način, uz pomoć Tužilaštva bi se našao način da se obezbedi ušteda vremena koje bi se trošilo na dva suđenja.

SUDIJA MERON: Hvala, gospodine Najš. Nemam više pitanja.

SUDIJA ŽORDA: Hvala vama, sudija Meron. Mnogo pitanja vam je postavljeno i daću svoj prvi komentar. Vi ste uložili veliku ener-

giju kako biste pokazali zajednički plan i strategiju. Ono što želim da znam jeste zašto vaša tvrdnja da je postojala jedinstvena strategija nije predstavljena ranije. Kako to da kancelarija Tužilaštva nije došla ranije do toga, jer mi smo, zapravo, sada došli do tri optužnice koje su bile odvojene vremenski, a koje su sastavila dva različita tužioca, ali su sačinjene u jednoj kancelariji Tužilaštva? To želim da vas pitam. Kako mi danas možemo govoriti o jednom velikom zajedničkom planu kada vi u vašoj kancelariji niste postavili da je to zajednički plan, onda kada su optužnice sačinjene? To je pitanje strategije, gospodine Najs?

TUŽILAC NAJS: Bojim se da to nije pitanje strategije, časni Sude, zato što Tužilaštvo ne bi ništa učinilo zbog strategije, već iz praktičnih razloga. Stvar je da je optužnicu za Kosovo bilo verovatnije prvu napisati. Istrage za druge dve teritorije su trajale neko vreme da bismo pronašli prave stvari i iz razumljivih razloga nismo bili u stanju to brže da uradimo zbog odlaganja saradnje država koje su zainteresovane. Kada su one bile raspoložive da se stave u optužnicu, postojale su dve alternative. Prva je bila da se sprovede izmena i dopuna optužnice, a druga da se naprave odvojene optužnice tako da sve države mogu da vide kako se vode slučajevi koji se odnose na njihove žrtve. Naravno, tu se radi o opštoj, možda ne konkretnoj odgovornosti. Na kraju je doneta odluka da se naprave tri odvojene optužnice, a ne da se spoje, kao što se sada događa. To sve ide u prilog optuženom zato da je urađena izmena i dopuna on, koji ne priznaje ovaj sud, imao bi sav teret dokazivanja, ako to u njegovo ime ne bi dokazivao neko drugi. U skladu s tim, spajanje optužnici bi bilo nešto mnogo bolje za optuženog. Ključna stvar predstavljena u našem podnesku, i mislim da to dolazi iz slučaja Kovačević, mada nisam siguran, jeste da formulacije optužbi, koje su, u stvari i istorijsko pitanje, ne mogu uticati na pravilno određenje opsega optužnice u ovoj fazi. Jednostavno, časni Sude, svi u Tužilaštvu uključujući i samu tužiteljicu bili su svesni toga da je ovo, zapravo, jedan predmet. Naravno, tužiteljica može doći iz pravnog sistema gde su problemi spajanja nepoznati, ali ako sve

to uzmemo u obzir, uvek se smatralo da je ova optužnica jedinstvena, naravno, kako nam je materijal bio dostupan tako smo se njime mogli baviti kao jednim predmetom. I, po našem mišljenju, uz dužno poštovanje, mi smatramo da je pogrešno to spomenuti samo kao istorijski događaj. Isto tako, mogu dodati još jednu stvar. Radi se o nečemu zdravorazumskom, ali što ima uticaja. Po našem mišljenju, bilo bi pogrešno da se ovom optuženom sudi dva puta. Od ovog suda bi se očekivalo da mu se sudi samo na jednom suđenju. Izuzevši sve druge poteškoće sudskomedicinske prirode, bilo bi naprosto pravedno da se odluka u vezi njegove krivice, ako se dokaže, donese jednom, a u vezi svih tih nesrećnih događaja u bivšoj Jugoslaviji.

SUDIJA ŽORDA: Hvala. Moje drugo pitanje je sledeće. Vi imate tu dva suđenja i gospodin Milošević je jedini optuženi u dve optužnice, za Hrvatsku i za Bosnu, ali nije jedini optuženi u optužnici za Kosovo. Kako je već praksa u ovom sudu, svi optuženi moraju biti prisutni. Naravno, 12. februara, ako započne suđenje, teško je zamisliti da će se na ovom suđenju naći gospoda Milošević, Ojdanić, Stojilković, Milutinović i Šainović. Dakle, pitanje je jednostavno, govoreći o svedocima, vi ste odgovorili na jedno pitanje sudije Hanta da stvarno postoji šteta po Tužilaštvo u vezi svedoka koji su bili bliski optuženom. Znači li to da za to drugo suđenje, suđenje po kosovskoj optužnici, takođe trpите štetu? Da li me razumete?

TUŽILAC NAJS: Ja svakako razumem šta me pitate i tu postoji praktičan problem, zbog toga sam vam zahvalan što ste ga sada prepoznali. Prvo, kako god da se ti predmeti vode, očigledno je da će postojati dva suđenja za Kosovo. Jedini način da se organizuje jedno suđenje je da se svi optuženi, najpre, predaju. To je jedna od neizbežnih situacija. Drugo, postoji zabrinutost da svedoci, koji bi možda mogli da svedoče prvi put, možda neće biti u mogućnosti da dođu drugi put, jer se plaše. To je nešto sa čim mora da se živi, ali ima uticaja na druge optuže-

ne. Ovde govorimo o posledicama po ovog optuženog i to je prilično loša posledica sa kojom ne bih želeo da se suočim.

SUDIJA ŽORDA: Vi ste se u svome podnesku više puta pozivali na Nirnberški (Nuremberg) proces, a konkretno u vezi različitih transakcija i vi ste rekli da je sve procese u Nirnbergu povezivao jedan veliki zajednički plan, koji potiče iz 1919. godine. Možete li nam reći nešto konkretnije u vezi toga?

TUŽILAC NAJS: Možda će mi biti potrebna pomoć u ovom odgovoru. U okviru te optužnice se ne kaže tačan datum, ali u kasnijoj argumentaciji mislim da se pominje 1919. godina. Ukoliko se dobro sećam, mislim da je to u pitanju. Ti materijali postoje, na našem su raspolaganju, ali moram zatražiti pomoć od nekog kolege, ukoliko to tražite. U svakom slučaju, bilo je jasno iz izvođenja dokaza da se radilo o dugom vremenskom periodu koji je prethodio suđenju, pre nego što je to sud uzeo u razmatranje. Mislim da sam u pravu.

SUDIJA ŽORDA: Da li pomoć tražite odmah, ili to odlažete za kasnije? Mislim da vam gospodin Ferel može odmah pomoći. Nadam se da ste prostudirali optužnicu iz Nirnberga i da ste videli da je u početku bilo više optužnica. To je ono za šta je Međunarodni sud zainteresovan. Da li imate odgovor?

TUŽILAC NAJS: To je bila jedna optužnica, samo jedna optužnica. Koliko mi znamo, nije bilo izmena i dopuna, dakle bila je samo jedna optužnica.

SUDIJA ŽORDA: Moje poslednje pitanje će biti konkretnije. Vi znate da je Žalbeno veće donelo jednu provizornu odluku rekavši da nikako neće sprečiti Pretresno veće u njegovom diskrecionom pravu, ali to ne znači da ono ima superiorno pravo. Mi smo u našoj prethodnoj odluci rekli da će suđenje po kosovskoj optužnici početi 12. februara. Recite mi, konkretno, kako stvari stoje sa

tim datumom? Šta će se dogoditi? Pretpostavimo da će Žalbeno veće usvojiti vaš zahtev, kako će se stvari odvijati od 12. februara? Šta će se dogoditi? Da li ćete tek tako početi sa Kosovom, ili ćete zamoliti treće Žalbeno veće da razmotri ceo problem? Šta ćete konkretno uraditi?

TUŽILAC NAJS: Ukoliko bi ovo žalbeno veće naložilo spajanje optužnica mislim da bismo bili dužni da samom Pretresnom veću damo mogućnost da razmotri kako će voditi svoje sopstveno suđenje u svetlu te odluke. Mi bismo predložili Pretresnom veću da se iznesu uvodne reči 12. februara, ukoliko Pretresno veće odluči da suđenje za Kosovo počne tada, da se pokrije istorijski kontekst i neki od događaja koji su mu prethodili, ne detaljno, da se onda počne sa izvođenjem dokaza u vezi Kosova i da bi onda bilo moguće početi sa izvođenjem dokaza o bazi zločina pošto to skoro da nije povezano sa drugim predmetima. Dotle bismo predali preliminarne liste svedoka i dokaznih predmeta i preliminarni pretpretresni podnesak, ili izmenjeni i dopunjeni pretpretresni preliminarni podnesak 1. aprila. Onda bi, verovatno, Pretresno veće moralo da odluči da li će biti daljih uvodnih reči u vezi ostalog dela zajedničke optužnice i kako će to da izgleda. Moj stav je da bismo voleli da Pretresno veće odluči da se sve ovo dešava u određeno vreme godine, ili da se počne sa radom u fazama, ili kada bude završeno izvođenje dokaza za Kosovo. Ne bi bilo, kao što sam već rekao, neophodno praviti prekid u izvođenju dokaza i argumentaciji između ova tri odvojena dela optužnice ukoliko se oni zaista spoje. To je kako ja vidim šta će se događati, ali je na Pretresnom veću da o tome odluči.

SUDIJA ŽORDA: Hvala, gospodine Najs. Mislim da ste spremni za spajanje optužnica, jer je to ono što vi želite i mislim da ćete 12. februara biti veoma zainteresovani da pred trećim Žalbenim većem prikazete čitavu sliku, pre nego što konkretno budete počeli da se bavite Kosovom, ili bilo čim drugim. Vi želite da date jednu veliku zajedničku sliku, jer kažete da je postojao zajednički

plan koji veže te tri optužnice. Ili možda kažete, ne, počinjemo sa Kosovom, a onda ćemo nastaviti sa drugima? Ili možda nisam u pravu?

TUŽILAC NAJS: Naravno da bih želeo 12. februara da napravim, ukoliko je to moguće, jednu opštu sliku, ukoliko treće Žalbene veće to bude želelo. Međutim, moram reći da optuženi do tada neće dobiti ni listu svedoka ni listu dokaznih predmeta, što je moja obaveza, i ja ću lično biti u nezgodnom položaju zbog toga što ni ja neću do tada odlučiti kakvi će biti dokazi koje nameravam da izvodim. Dakle, moja sudbina bi bila u rukama Pretresnog veća.

SUDIJA ŽORDA: Nisam želeo da se mešam u posao Pretresnog veća, već samo govorim o tome da ćete se vi pozivati na zajednički plan primenom pravila 49. Mene zanima da li će se to manifestovati na 12. februar, ili ćete ipak krenuti hronološkim redom, pri izlaganju događaja. To je bila moja poenta. Dobro, sada ću se obratiti svojim kolegama da vidim da li imaju dodatna pitanja za Tužilaštvo. Nemaju. U redu. Sada bih se obratio gospodinu Miloševiću. Vi ste, gospodine Miloševiću, saslušali ovu dugu raspravu u vezi eventualnog spajanja ove dve optužnice, s obzirom na to da je već doneta odluka o spajanju optužnice za Bosnu i Hrvatsku. Pitanje je da li vi mislite da optužnica za Kosovo treba da se spoji sa ovom prethodnom optužnicom. Imaćete isti period vremena kao Tužilaštvo, ako želite. Da li želite da iskoristite to vreme i da li imate nešto da kažete Žalbenom veću? Možete ili da sedite, ili da stojite, kako želite.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Sabiranjem tri laži ne dobija se istina nego se samo uvećava laž. Sve ove tri optužnice imaju jednu crvenu nit, da upotrebim izraz koji sam ovde čuo, a ta crvena nit je dugotrajni zločin protiv Jugoslavije. I protiv mog naroda. Ovo je ovde očigledno jedna velika zloupotreba moći da bi se proizvela istorijska prevara u kojoj će oni koji su se zalagali za očuvanje Jugoslavije biti optuženi za njeno razbijanje, oni koji su branili zemlju

biti optuženi za zločine, da bi oni koji su se zalagali i izvršili secesiju, koji su se zalagali za separatizam do terorizma bili amnestirani jer su iza njih stajale sile kojima je bio cilj da uspostave kontrolu nad Balkanom kako bi sa te geostrateške tačke dalje uspostavljali kontrolu u drugim pravcima. Vi ovde govorite o tri povezane stvari, o tome smo ovde čuli, a setili su se autori tog takozvanog plana o kome govore sa takvom samouverenošću da posle 10 godina podnose tužbe za Bosnu i Hrvatsku. Koje su apsurdne, koje su besmislene, pre svega zato što se čitava srpska politika, Srbija i ja lično i u Hrvatskoj i u Bosni bavila mirom a ne ratom i sav svoj uticaj upotrebila da što pre dođe do mira. Na samom početku sukoba u Hrvatskoj mi smo se zalagali za političko rešenje i na bazi tog zalaganja odmah su uspostavljene zaštićene zone Ujedinjenih nacija (United Nations) i odmah smirena cela ta situacija. 24. marta 1992. godine pokojni hrvatski šef Tuđman uputio je poruku naciji sa Trga Bana Jelačića u kojoj je rekao doslovce "rata ne bi bilo da ga Hrvatska nije želela, ali mi smo procenili da samo tako možemo ostvariti samostalnost". Svakako da ne bi bilo rata da ga Hrvatska nije želela, a u tom ratu nije Srbija učestvovala kao zaraćena strana, već je to bio unutrašnji sukob. A zašto je želela rat, Hrvatska. Ne zato da bi hrvatski narod koristio svoje pravo na samoopredeljenje i otepljenje, svakako ne zato. Na primer, Makedonija je koristila to pravo i izdvojila se iz Jugoslavije. Nego zato da ostvari cilj da istera blizu pola miliona Srba iz Hrvatske. Pola miliona Srba iz Srpske Krajine u kojima su vekovima živeli, svoj na svome, a ne nikako kao nečiji uzurpatori. Do dolaska te hrvatske vlasti koja je želela taj rat i koja je i objavila da ga je želela Hrvatska je imala Ustav u kome je pisalo da je Hrvatska država, država hrvatskog naroda, država srpskog naroda i država ostalih naroda koji žive u Hrvatskoj. Taj je ustav promenjen, Srbi su izgubili status konstitutivnog naroda u Hrvatskoj i pobunili se. U to vreme u Srbiji nije ni postojala svest o tome da u nekom delu Hrvatske žive Srbi. Vi govorite o planu u kome bi uz pomoć Nemačke (Germany) već krajem 1999. godine došlo do prevremenog priznanja Hrvatske ne čekajući politička rešenja i izazivanja sukoba u kojima

je, ponavljam, Srbija imala samo doprinos da se što pre postigne mir. Pa nas nikad ni hrvatsko rukovodstvo nije prozivalo za te sukobe, a danas čujem ovde da je to postojao nekakav plan koji je u stvari bio plan jasno protiv države koja je bila, rekao bih u ono vreme model budućeg evropskog federalizma. To je bila Jugoslavija u kojoj je više nacionalnosti bilo u jednom federalnom sistemu ostvarilo mogućnosti da živi ravnopravno, da živi uspešno, da se razvija i da bude čitavom svetu primer kako se može zajedno živeti. Sve vreme smo se borili za Jugoslaviju, za očuvanje Jugoslavije. Na kraju krajeva, sama činjenica, svaka činjenica u stvari, samo dokazuje da je istina ovo što ja govorim. Jedino je Savezna Republika Jugoslavija koja sada postoji zadržala svoju nacionalnu strukturu. Tu nije bilo nikakvih progona od početka do kraja jugoslovenske krize. Sve druge republike su je promenile. Iz Hrvatske je isterano pola miliona Srba. Šta se dogodilo u Bosni i da ne govorim o drugim krajevima Jugoslavije. Prema tome, to je jedna rekao bih zlonamerna, krajnje neprijateljska aktivnost usmerena upravo da opravda zločin nad mojom zemljom i da ovaj sud upotrebi kao sredstvo rata protiv moje zemlje i protiv mog naroda. Pogledajte Bosnu i Hercegovinu. Tamo smo od samog početka nastojali da se obezbedi mir. Šta se dogodilo s Kutiljerovim planom (Cutileiro plan) koji su svi podržali. Na inicijativu ambasadora Amerike odbijen od strane Muslimana a onda započeti sukobi. Kako je to Srbija mogla da bude optužena za bilo šta u Bosni kada se zna da smo sve mirovne sporazume i nastojali da sav uticaj iskoristimo upravo za mir, ne samo podržali nego i nastojali da oni budu sprovedeni. 1993. godine održan je u Atini (Athens) susret na kome je potpisan Vens–Ovenov plan (Vance–Owen Plan). Potpisali su ga svi. Ja sam išao na Pale zajedno sa gospodinom Micotakisom (Konstantin Micotakis) i bivšim predsednikom Jugoslavije Dobricom Čosićem, da podržim ovaj plan. Na nesreću, bio je odbijen 3. ili 5. maja, ne mogu više da se setim, 1993. godine. U to vreme, mi smo uveli blokadu Republici Srpskoj u nameri da ih prisilimo, da prisilimo njihovu tadašnju Vladu, da prihvati ovaj mirovni plan. To je bila uloga koju je Srbija igrala. Mi smo pokušali da uspostavimo

mir. I jedina stvar koju smo neprestano ponavljali je bila ta da je jedina formula za uspostavljanje mira u Bosni i Hercegovini bila formula kojom bi se na jednak način zaštitili interesi sve tri nacije u Bosni i Hercegovini: Srba, Muslimana i Hrvata. Dejton i jeste uspeo zato što je prihvaćena ova formula, zato što su oni pokušali da podjednako zaštite interese sve tri nacije. I sada nam ovde govore da Dejton treba da se odnosi na Kosovo takođe. To je besmislica. Dejtonski pregovori su organizovani radi uspostavljanja mira u Bosni i Hercegovini i niko nije ni razmišljao o otvaranju pitanja Kosova koje je predstavljalo unutrašnje pitanje Republike Srbije. Niko nije mogao ni da sanja da će neko to pretvoriti u međunarodno pitanje. Ne možete povezati Srbiju niti srpsku politiku sa bilo kakvim zločinima i posebno nas ne možete sudski goniti i optuživati za dela za koja nikada nismo bili osuđeni. Nama je jednosatvno ukazano poštovanje za ogromne mirovne napore koje je naša zemlja uložila u tom događaju. Mene je postavila Srbija i srpska politika. A ako govorimo o Bosni, moram da vam kažem da je preko 70.000 hiljada muslimanskih izbeglica živelo u Srbiji tokom sukoba u Bosni i Hercegovini. Zar mislite da bi neko želeo da napusti svoju kuću i ode u zemlju koja ga ugrožava? Koliko smo života mi spasili? Koliko smo vaših taoca otišli da spasimo u Bosni? Spasili smo vaše pilote. Spasili smo vaše vojnike. Koliko smo mirovnih inicijativa podržali? I na kraju, mi smo ti koji su odgovorni za činjenicu da je mir uspostavljen i da je Dejton, na kraju krajeva, bio uspešan. Mi smo uspeli da ostvarimo pun mir i prestanak sukoba. I, dozvolite mi da vam kažem kako je problem na Kosovu počeo. Počeo je zato, da budem precizan, zato što je postojao plan da se Balkan stavi pod nečiju tuđu kontrolu, da se područje bivše Jugoslavije stavi pod tuđu kontrolu. Počeli su da insistiraju na destabilizaciji Kosova i to su počeli da rade kada je postalo jasno da će se sve završiti mirnim putem. I tako se sve to desilo. U novembru 1997. godine Samit jugoistočne Evrope (Southeast Europe Summit) je održan na Kritu (Crete). Svi smo bili prisutni, svi predsednici i premijeri zemalja jugoistočne Evrope. U to vreme, na našu inicijativu, puno se razgovaralo o ukidanju granica

i tarifa, o integraciji u okviru jugoistočne Evrope, kao i o poboljšanju naše saradnje. Ja sam lično razgovarao sa albanskim premijerom gospodinom Fatos Nanom (Fatos Nano). Razgovarali smo o poboljšanju naših odnosa, ukidanju viza, poboljšanju prevoza i svim drugim vidovima saradnje. Gospodin Fatos Nano i ja smo razgovarali pred kamerama. I u to vreme, on je rekao, on je pome-
nuo sve ove stvari o kojima smo on i ja razgovarali. On je, takođe, rekao da je pitanje Kosova interno pitanje Republike Srbije. To je sve obećavalo mirno rešenje sporova koje smo imali. I to je, u stvari, bio alarm koji je uzбудio one sile koje su nastavile da sprovode zločine protiv moje države. To su sile koje su pokušale da destabilizuju Jugoslaviju i izvedu intervenciju koju su, u stvari, i izvele. Posle mesec-dva stiglo je pismo od Kinkela (Klaus Kinkel) i Vadrina (Hubert Vadrine) u kojem su oni izjavili svoju zabrinutost u vezi sa Kosovom. A zatim je, u međuvremenu, prošlo 10 godina. Deset godina je prošlo od trenutka kad ste vi tvrdili da je Srbija preuzela kontrolu nad svojom teritorijom. U tom periodu nije bilo ubistava, niti krađa, niti razbojništava, niti hapšenja, niti mučenja na Kosovu. Nismo imali jednog jedinog političkog zatvorenika u Jugoslaviji. Ni jednog jedinog. 20 albanskih novina je izlazilo na Kosovu na albanskom jeziku i mogle su se kupiti na svakom ćošku. Nijedne od ovih novina nisu bile zabranjivane. Albanske stranke su funkcionisale slobodno, uključujući tu i separatističke političke partije. Neko je ovde rekao da smo bili tolerantni po pitanju poštovanja prema njima. Ne. Mi smo jednostavno verovali da je sve bilo u redu izuzev nasilja. I u to vreme, te sile koje su odgovorne za raspad Jugoslavije, za okupaciju Jugoslavije, sakupljale su različite kriminalce širom Evrope i slale ih na Kosovo da izvode različite operacije i oni su ti koji su podsticali terorističke akte na početku 1998. godine. I oni nisu uspeli. Do jeseni 1998. godine oni su bili u potpunosti eliminisani i traktorima su vraćali oružje koje su prokrijumčarili. I u toku te godine ubijali su uglavnom Albance. Ja nemam činjenice da vam dam jer nisam ni znao da će mi se pružiti šansa da ovde pričam u javnosti. Tek sam juče obavešten da ću danas imati saslušanje. Čak nisam imao pojma ni o čemu će

biti ovo saslušanje. Stoga, nemam spremljene činjenice da vam ih predočim. Ali, dozvolite mi da vam kažem nešto ...

SUDIJA ŽORDA: Gospodine Miloševiću ...

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Tokom 1998. godine albanski teroristi su ubili dva i po puta više Albanaca nego što su to Srbi uradili. Ubijali su Albance koji su bili policajci, koji su bili poštari, koji su bili šumari i koji su bili penzioneri, koji su išli da podignu svoju penziju. Pokušali su da stvore strah među Albancima i da ubiju što je moguće više Srba. Mi smo štitili svoje građane, i Srbe i Albance, od terorizma. Njihovi pokušaji su propali u jesen 1998. godine I tada je gospodin Holbruk došao da pregovara o Verifikacionoj misiji (OSCE Kosovo Verification Mission) kako bi napravio uvod u napad na Jugoslaviju. I, dozvolite...

SUDIJA ŽORDA: Gospodine Miloševiću, dozvolite mi da vas na kratko prekinem. Ne želim da vam oduzimam vreme. Pono-vo ćete da dobijete priliku da govorite. Ovaj Tribunal, njegovu legalnost koju izazivate, daje vam obilatu priliku da u potpunosti iznesete svoja gledišta. Dozvolite mi da nešto prokomentarišem. Imam utisak da ste vi već spremni za suđenje. Mogli biste već danas da počnete, čini se. U vašu je korist činjenica da ste spremni za suđenje. Ali, dozvolite mi da vas nešto zamolim, ako možete da se potrudite da ne zaboravite glavni predmet rasprave. Mi smo Žalbeno veće, a ne Pretresno veće koje će da vam sudi. Mi potpuno razumemo da je za vas... Pretnja koja se provlači kroz sve tri optužnice činjenica da je vašoj zemlji naneto zlo. Čuli smo šta ste rekli. Ali, ne mešajte nivoe presuđivanja. Biće vam dato dovoljno vremena, isto onoliko koliko bude dato i tužiocu. Mogu da vam kažem kao predsednik Žalbenog veća da će vam biti dato svo potrebno vreme, ali nemojte pogrešno da shvatite vaš cilj. To šta ste rekli očigledno pokazuje da verujete u ono šta govorite. To je vaše pravo. To pravo će vam biti dato. Ali, dozvolite mi da vas potsetim da se u ovom delu postupka mi bavimo proceduralnim

pitanjima. Nama je bitno, možda vama nije, ali, nama jeste, jer smo mi čuvari međunarodnih standarda i zahteva za jednakom pravdom i zato vas pitamo za vaše gledište. Na kraju, da li želite da vam se sudi za Kosovo u posebnom postupku, tj. da ta optužnica bude odvojena od postupka za Bosnu i Hrvatsku ili želite da vam se sudi po jedinstvenoj optužnici? Ovo je jednostavno pitanje. Možete da odlučite i da ne odgovorite na ovo pitanje. Mi ćemo to da zabeležimo u zapisniku. Dozvoliću vam opet da govorite, ali, molim vas, odgovorite na ovo pitanje. Naravno, vi ste optuženi i razuman ste čovek i molim vas da razumete ceo značaj pitanja koje vam se ovde postavlja. Hvala vam na pokušaju. Opet imate reč.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Pre svega, ovo je prvi put da nisam prekinut i da mi je data šansa da mogu nešto da kažem. I ja ću svaku priliku koju budem imao da se obratim javnosti u vezi sa zločinom koji se vrši protiv moje zemlje, koristiti da to uradim. I to ne činim zbog procedure jer mene procedura ne zanima već da bih odgovorio na napad koji se vrši na moju zemlju i moj narod i zločin koji još uvek traje. Ja želim da skrenem pažnju javnosti da je nakon agresije...

SUDIJA ŽORDA: Sačekajte, gospodine Miloševiću, dobro ste razumeli da imate sve vreme na raspolaganju, ali da ćete još više vremena da imate kada počne suđenje. Naravno, to nije predmet naše današnje rasprave. Imate pravo da nastavite da govorite, ali vi, zapravo, se sada obraćate ljudima izvan sudnice. Gospodine Miloševiću, i ja vam kažem da ćete vi imati pravo da se obratite javnosti. Ja sam, takođe, odgovoran i međunarodnoj zajednici koja je osnovala ovaj Tribunal. I ja želim da se ovo jasno naglasi u sudnici: Pravila o postupku i dokazima (Rules of Procedure and Evidence) važe za vas kao što važe i za Tužilaštvo, kao i za civilizaciju uopšte i ta pravila moraju da se poštuju. Ova današnja rasprava se tiče nečega kako će, u stvari, da se vodi suđenje pred Pretresnim većem. I ne želim da vam dam mogućnost da mi kažete da vas

prekidam. I ja ću vratiti ovo vreme koje sam vam oduzeo onom vremenu koje vam je dodeljeno. Možete da nastavite.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Želim da naglasim da zločin koji je započet nad mojom zemljom još uvek traje. Poslednji Srbin za koga znam da je ubijen na Kosovu, ubijen je ove godine na Božić. 350.000 ljudi je isterano sa Kosova pod okriljem Ujedinjenih nacija (United Nations), pod zaštitom terorističkih aktivnosti albanskih terorista od strane Ujedinjenih nacija. Od dolaska, navodno, zaštitnih snaga Ujedinjenih nacija koje su po Rezoluciji 1244 (Security Council Resolution 1244) bile dužne da svakom građaninu Kosova garantuju ličnu i imovinsku sigurnost i bezbednost, albanski teroristi su pod njihovom zaštitom 350.000 ljudi isterali, više desetina hiljada kuća spalili. Nekada po 50, po 60, nekada sve srpske kuće u selima, sve to pred očima trupa koje su, u stvari, okupacione trupe i došle tamo, samo pod zastavom Ujedinjenih nacija da bi se pretvorile preko noći u okupacione trupe i saveznike i nastavili da budu saveznici tih istih terorista koji su toliko ljudi poklali, pobili, popalili. I dan danas. I kažu, nisu imali u vidu da se to događa. Da li neko može da veruje da se nekoliko desetina hiljada kuća zapali, a da snage koje su tamo ne vide šta se događa? Da li neko može da ošteti i sruši, za to vreme, dakle, od kad su tamo trupe Ujedinjenih nacija, 107 srpskih crkava je srušeno. Da li neko može da sruši crkvu čitavu i zapali je, a da ne vide trupe Ujedinjenih nacija? Reč je dakle o udruživanju radi zločina sila koje su izvršile taj zločin nad Jugoslavijom i terorista i narko mafije, albanskih terorista na Kosovu i Metohiji da bi se izvršio zločin, ne samo nad Srbima nego i nad svakom drugom nealbanskom stanovništvu, uključujući čak i Albance katolike. Ali uključujući čak i Albance koji su na bilo kakav način, makar, kažem i primanjem penzije, pokazali lojalnost prema Republici Srbiji kao svojoj državi. Ovim što se tamo događa, praktično se rehabilituje politika iz vremena nacizma Hitlera (Adolf Hitler) i Musolinija (Benito Mussolini). Ova velika galama o Velikoj Srbiji, takozvanoj ideji koju slušamo ovde u ovoj prostoriji, koja nikada nije postojala, galama o Velikoj Srbiji

se diže da bi se iza te galame i prašine koja se pravi pravila Velika Albanija, ista onakva kakvu su napravili Hitler i Musolini u vreme Drugog svetskog rata. Pogledajte tu šemu i pogledajte ono što se sada radi, što žele da uzmu od Srbije, od Crne Gore, od Makedonije, a sutra od severne Grčke (Greece) kad ponovu budu zategli odnose, grčko-turske na bazi diktata zajedničkog šefa i to će pitanje da rešavaju. Prema tome, očigledno je da je reč o zločinu i očigledno je da je crvena nit zločin protiv Jugoslavije. Ali ja želim da skrenem pažnju na činjenicu da nije lako falsifikovati istorijske fakte. Nije ih lako falsifikovati ni onda kada za njih zna vrlo mali broj ljudi, a nemoguće ih je falsifikovati kad za njih zna čitav jedan narod i narodi jedne zemlje, kad za te fakte znaju milioni ljudi. Bez uvrede bilo koga, sudije u ovom procesu po podeli uloga treba da budu, ne vi koji imate sudijske mantije, nego oni koji su odlučivali o ubijanju dece u mojoj zemlji, koji su lansirali agresiju NATO pakta na moju zemlju, koji su bacili 25.000 tona bombi za 78 dana i pobili uglavnom starce, decu i žene. Oni žele da budu sudije u podeli uloga, ali neće ni oni moći da budu sudije u podeli uloga. Ovde je sudija narod i ne samo narod Jugoslavije, nego narodi svih zemalja kojima je stalo do slobode i ravnopravnosti. Prema tome, ne kaže se uzalud, "narodni sud-Božiji sud". Svi smo pred tim sudom, ne samo ja koji ovde pokušavam da se učinim odgovornim za nešto za šta treba da dobijem sva priznanja, nego i vi, ali i vaši poslodavci, pogotovu oni koji su izvršili zločin nad mojom zemljom. I pošto smatrate da treba da kažem nešto šta treba da zahtevam od vas, ja zahtevam da me pustite na slobodu, zahtevam da me pustite na slobodu jer je i vama i celom svetu jasno da iz ove bitke koja se vodi protiv moje zemlje i mog naroda, ja neću da pobegnem i da nemam nameru da pobegnem. I da to što me držite u ovim nepristojnim uslovima, ovde zatvorenog, da bi uskratili svaku moguću ravnopravnost u iznošenju argumenata, neće moći da služi na čast ovoj instituciji čak i kad bi bila legalna. A i sami znate da nije legalna. Jer da nemate tu sumnju, ne govorim sada vama lično nego govorim o instituciji, onda biste prihvatili zahtev vaših prijatelja suda koje ste sami imenovali da tražite

savetodavno mišljenje Međunarodnog suda pravde (International Court of Justice) o legalitetu ovog Suda. Međutim, vi ga niste tražili jer, pretpostavljam, da ishod svako može da pretpostavi. Sve u svemu, smatram da s obzirom na jedan ovako, rekao bih zločinački prilaz, u pokušaju da se žrtva pretvori u krivca i kada je reč o mome narodu i kada je reč o mojoj dražvi i kada je reč o meni lično, koji do sad nije zabeležen, smatram da bi bilo i logično i pravedno da me pustite na slobodu, a ja pobeći neću i u svaku od ovih rasprava sam spreman da uđem jer iz te bitke svakako ne bih smeo da izostanem.

SUDIJA ŽORDA: Hvala vam i čestitam jer ste iskoristili tačno vreme koje vam je bilo određeno, čak i manje. Hteo bih da se osvrnem na dve tačke pre nego što napravimo pauzu. Kao prvo, gospodine Miloševiću, vi ste u potpuno ravnopravnom položaju, a to što nemate advokata, to je pitanje vašeg ličnog izbora i hteo bih da to uđe u zapisnik. Iako ste u pritvoru imate i pravne savetnike, ali vašom željom ovde nemate advokata. Ovde su sudije kako bi pazile na to da se poštuje vaša ravnopravnost. Što se tiče puštanja na slobodu, možete da uputite zahtev Pretresnom veću. Sada je 11.45, malo kasnimo u odnosu na ono šta smo predvideli, ali mislim da je važno da svako od nas dobije priliku da se izrazi slobodno. Nastavićemo u 12.00. Možda će sudije nešto da pitaju optuženog, a zatim ćemo da predamo reč prijateljima suda, a možda ćemo, isto tako, da čujemo i repliku Tužilaštva. Nastavljamo u 12.00.

(pauza)

SUDIJA ŽORDA: Nastavljamo. Molim predstavnika Sekretarijata (Registry) da uvede optuženog u sudnicu. Dakle, nastavljamo s radom. Moramo da saslušamo prijatelje Suda, međutim pre toga želim da pitam moje kolege da li imaju da postavje neka pitanja. Ne? Ako dozvolite, gospodine Miloševiću, imam jedno pitanje za

vas i molim vas da budete što kraći u vašem odgovoru. Da li Žalbeno veće treba da zaključi iz ovog vašeg dugog monologa koji nismo prekidali iz kojeg smo videli da vi imate, kao bivši predsednik države, geopolitičku viziju vašeg slučaja i svega onoga šta se dogodilo u vašoj zemlji? Da li Žalbeno veće treba da zaključi da biste vi radije da se branite u okviru jednog jedinstvenog suđenja ili u okviru dva suđenja ili je to možda potpuno svejedno? Da li mi možete konkretno da odgovorite na to pitanje? Hvala.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Mislim da bi ove optužnice koje su očigledno lažne, sve trebalo odbaciti. Nisam nikada čuo za optužnice bez dokaza. Sve su optužnice sastavljane u vidu političkih pamfleta sa rđavim ...

SUDIJA ŽORDA: Oprostite, sada ja postavljam pitanja, gospodine Miloševiću. Dao sam vam priliku da se slobodno izrazite i sada nećemo da se vraćamo na to. Moje pitanje je vrlo precizno, a vi, sobzirom na funkcije koje ste obavljali, vrlo dobro shvatate ono šta stoji iza mojih pitanja. Moje pitanje nije nikako političke prirode, prema tome na moje pitanje nemojte da dajete politički odgovor. Ponoviću svoje pitanje. Tokom vašeg tridesetominutnog monologa malopre govorili ste na vrlo sintetičan način o svim događajima, bilo da se radi o Hrvatskoj, Bosni, Kosovu ili drugim oblastima, da li iz toga možemo da zaključimo da bi ste želeli da vodite svoju odbranu u jednom suđenju? To je moje pitanje. Ako ne želite da odgovorite, molim vas da mi kažete "ne želim da odgovorim" ili ako nećete da odgovoriti, odgovorite "neću da odgovorim", ali nećemo sada ponovo da ulazimo u ono šta smo rekli jer o tome ne treba da se govori ispred ovog Žalbenog veća već Pretresnog veća. A sada vas pitam da li možete precizno da odgovorite na moje pitanje?

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: U vezi sa ovim što ste vi rekli želim da kažem, čitav svet zna da je ovo montiran politički proces. Prema tome, nije reč o tome da se vodi nekakav proces, pa da se onda

kaže da se pravi digresija na politički teren. Ovo jeste politički proces. A što se tiče toga šta meni više odgovara, meni odgovara istina. U ovom trenutku glas istine je slab, ali je istina jača i od nosača aviona i od krstarećih raketa. I istina se ne može ugasiti. Prema tome, kako ćete vi svoju proceduru da vodite, to je potpuno vaša stvar. Ja u tom pogledu nemam potrebe da vam dajem sugestije.

SUDIJA ŽORDA: U redu, hvala na savetu, gospodine Miloševiću. Žalbeno veće će iz ovoga šta ste rekli da izvuče zaključak o pitanju kojim se sada bavimo i koje je proceduralne prirode. Ako nemamo drugih pitanja, obratićemo se prijateljima suda koji će da se osvrnu na ona pitanja o kojima je govorio tužilac. Sada ćemo da saslušajmo vaše argumente, izvolite.

PRIJATELJ SUDA TAPUŠKOVIĆ: Uvažene sudije Žalbenog veća, dogovorili smo se da danas kao *amicus curiae* izložimo naše stavove u vezi svih ovih pitanja koja ste danas postavili pred nama i pokušaću da budem direktan uz nastojanje da se i ja držim ovog vremenskog okvira u okviru koga treba izložiti naše stavove u vezi bitnih pitanja, za sve ovo o čemu danas treba odlučiti. I ja moram poći od istog onog načina od kojeg je krenuo i predsednik Žalbenog veća, gospodin Žorda koji je dao jednu hronologiju, samo što tu hronologiju, po našem osećaju i po onome šta smo našli u Pravilima, treba malo drugačije izložiti. Ono prvo što bih morao da kažem jeste ovo: 11. decembra, kao što znate, Pretresno veće je donelo prvostepenu odluku o spajanju hrvatske i bosanske optužnice u jednu, a da se optužnica vezana za Kosovo vodi odvojeno. O tome je već dva dana kasnije napisana i odluka i svaki od nas *amicus curiae* se apsolutno slažu i potpuno smo jedinstveni da je prvostepeno Pretresno veće dalo adekvatne razloge zbog čega smatra da to ne može nikako da bude jedna transakcija. U tom pogledu nema nikave razlike između *amicus curiae* i tačno je, Tužilaštvo je neke stavove ... I, na kraju krajeva, mi nismo obavezni kao što Tužilaštvo mora da je jedinstveno u svojim stavovima, *amicus curiae* moraju da budu autonomni. Svaki od nas postavlja po

neko pitanje iskaže na drugi načina, ali smo jedinstvenu u tome da je prvostepeno Pretresno veće dalo veoma ubedljive razloga zbog čega to ne može da bude jedna transakcija u smislu kako su to Pravila, Pravila odredila. To moram najpre da naglasim. Međutim, ono što sad u toj hronologiji koja iza toga sledi je veoma zanimljivo to je da je 12. i 13. decembra već, ja to moram da ukažem, održana XXV Plenarna sednica Tribunala i na osnovu pravila broj 6 došlo je do izmena nekih od tih važećih pravila i usvojeno nekoliko novih pravila. Tom prilikom, tom prilikom, znači dva dana pošto je Pretresno veće donelo svoju odluku o razdvajanju ovih postupaka, promenjeno je pravilo 116bis koje reguliše ubrzani žalbeni postupak. To je važno. 20. decembra, kao što ste rekli, gospodine predsedniče, Tužilaštvo podnosi zahtev da mu se odobri da izjavi žalbu na osnovu pravila 73(D). 28. decembra 2001. godine ta Pravila, nova Pravila, izmenjena Pravila su stupila na snagu. Ona su, dakle, stupila na snagu tek nakon što je Tužilaštvo podnelo svoju molbu da mu se dopusti žalba. 9. januara, kao što znate, održana je Predpretresna konferencija na kojoj smo se dogovorili o stvarima na kojima se dogovara u vezi toga, a istog tog dana tročlano Žalbeno veće je odobrilo Tužilaštvu da izjavi žalbu po pravilu 73(D). Mi smo tu odluku dobili tek sutradan, ne 9. nego 10., iza toga ide ono... Sledeće je Tužilaštvo izjavilo žalbu i mi dobijamo tek 16. januara i zakazuje se ovo suđenje koje danas imamo. Šta pravilo 116 predviđa? Pravilo 116bis predviđa ubrzani žalbeni postupak i sada po svim žalbama koje mogu da se izjave u vezi podnesaka iz 73, tećega pravila, više, više nema redovnog žalbenog postupka ovoga što je propisano, propisano u pravilima između 109 do 114. Drugim rečima, drugim rečima sada se u to unosi i pravilo da i ova žalba koje izjavljuje Tužilaštvo za koju je ranije postojao redovni žalbeni postupak, gde su bili predviđeni rokovi, gde je bila predviđena cela procedura, odvija se po ubrzanom žalbenom postupku. To je sve usledilo nakon što je Pretresno veće već odlučilo da suđenje počne 12. Šta hoću da kažem? Prvo se postavlja pitanje, može li se na ovom slučaju primeniti pravilo 116, izmenjeno pravilo 116 koje eliminiše redovan

žalbeni postupak i na žalbu koje je izjavilo Tužilaštvo po pravilu 73(D). *Amicus curiae* smatraju da ne može. Da ne može jer bi to bilo suprotno elementarnim pravnim principima, da se u to ne upuštam. No, to je samo jedan aspekt celog problema. Drugi aspekt celog problema, isto tako važan, čuli ste, na primer, malo pre gospodina Miloševića da je rekao da je juče saznao za ovo suđenje i da, praktično, nije bio u stanju uopšte ni da se pripremi za pitanje na koje ste vi opravdano insistirali. On je juče saznao za to suđenje, a, kao što znate, kako glasi pravilo 6 koje predviđa izmene i dopune Pravilnika, u redu, Sud je normalno radio, postupao po tom pravilu, izmenio član 116 i sad se ubrzano postupak primenjuje i na sve ovo o čemu danas razgovaramo, ali se mora obratiti pažnja na ono što piše u tom pravilu pod "D". U tom pravilu pod "D" piše sledeće: "Izmene i dopune stupaju na snagu sedmog dana nakon izdavanja službenog dokumenta" i one su stupile na snagu 28. decembra koje sadrži te izmene i dopune, "ali se neće primeniti na način koji povređuje prava optuženog". U ovoj situaciji zaista se postavlja pitanje neće li doći do toga da od pravičnosti suđenja neće biti ništa ukoliko se primeni ubrzani način rešavanja po jednom ovakvom pitanju, po jednom pitanju koje se prvi put postavlja pred ovim Tribunalom, a to je spajanje tri optužnice. Ne spajanje pojedinačnih krivičnih dela nego spajanje tri optužnice.

SUDIJA ŽORDA: Vi ste ovde u svojstvu prijatelja suda i u tom svojstvu molim vas da nam pomognete jer ne razumem o čemu sada govorite. Da li govorite o proceduralnim greškama koje je napravilo neko Žalbeno veće? Bude od pomoći Sudu i recite na šta ulažete prigovor. Da li govorite o pravima optuženog ili o počinjenim greškama? Promene po 116bis nisu suštinske već samo formalne. Molim vas da precizirate šta govorite i da pomognete Sudu. Zato ste i ovde.

PRIJATELJ SUDA TAPUŠKOVIĆ: Da, mi smo prijatelji suda, ali kako ja shvatam ulogu Suda i onako kako je do sada bilo reči

o tome, mi smo tu da postavimo svako pitanje koje je vredno pažnje da bi se zaštitila pravičnost, pravičnost postupka. Više puta smo od pretresnog sudije Robinsona (Robinson) upravo upozoravali na to da treba da otvaramo sva moguća pitanja koja su bitna za pravičnost suđenja. Zaista ja zato mislim da sam dužan da pred vama ukažem na to da se mora voditi računa o tome da se ne mogu primeniti ova pravila, sada se ne mogu, ubrzana pravila se ne mogu primeniti na ovaj postupak s obzirom na značaj pitanja. Vi možete, naravno, da nam kažete da ...

SUDIJA ŽORDA: Oprostite, dobili smo informaciju da vi niste podneli podnesak, a imali ste 10 dana da ga pripremite. Slušaćemo danas vašu intervenciju o meritumu, ali sam i ovo želeo da naglasim. Izvolite.

PRIJATELJ SUDA TAPUŠKOVIĆ: Gospodine predsedniče, ja zaista mogu toliko da vam kažem da ja... To pitanje može da se postavi u bilo kom trenutaku. Tačno da mi to nismo uradili. Ja nisam hteo namerno da govorim problemima u kojima se nalazimo. Mi svakodnevno dobijamo hrpu materijala. Imamo velike probleme sa, ja to moram otvoreno da kažem, sa Sekretarijatom. Stižu dokazi, nama još nisu stigle sve stvari kojima treba da počnemo da se bavimo 12. kad počinje suđenje. 25., 25. ovog meseca sad smo obavesteni da su nam dostavljeni konačno svi dokazi od kojih će se krenuti na tom suđenju. Mi ih ni fizički nismo mogli pogledati. Mi jesmo hteli da napravimo taj podnesak, ali to je bilo nemoguće u okolnostima u kojima smo se nalazili, ali, svejedno, evo ga problem pred vama. Ja postavljam pitanje jer smatram da se o ovakvom jednom delikatnom pitanju kao što je ovo o čemu smo danas raspravljali, stvarno moramo voditi računa o tome i da se ne rešava po ubrzanom postupku nego da se rešava onako kako je to ranije bilo predviđeno, pogotovo što zahtev, odnosno molba da se izjavi žalbena odluku pre nego što je pravilo stupilo na snagu. Vi odlučite o tome, ali, po mom shvatanju i po shvatanju *amicus curiae* to je jedan delikatan problem i ja vam ga stavljam na,

ako tako mogu da kažem, na vaš sto i vi o tome rešite. U svakom slučaju čini mi se da ovo ide brže nego što bi trebalo ako hoćemo da odlučimo o jednom ovakvom...

SUDIJA ŽORDA: Oprostite, po prvi put se prigovora Sudu da prebrzo radi, hvala vam na tome. Želim da sekretar to posebno notira. Izvolite, nastavite, ali molim vas da se bavite bitnim stvarima jer imate još 15 minuta. Sad ste govorili o proceduralnom pitanju. Primili smo to na znanje. Molim vas da nastavite sa drugim pitanjima.

PRIJATELJ SUDA TAPUŠKOVIĆ: Evo, ja niti hoću, niti mogu, niti mi je cilj da idem na to da se bavim takvim nečim, kako ste vi kazali, gospodine predsedniče. Ovo su ključna pitanja jer ubrzan postupak ovde ne može da da rezultat. Ja završavam sa tim. A prelazim na suštinska pitanja koja su mnogo važnija i koja se tiču toga hoće li se suditi u, ovaj, jednom postupku ili će to biti dva odvojena postupka. Ja moram prvo da pođem od onoga šta je navedeno u zahtevu Tužilaštva za spajanje postupka. Ono ključno, samo na bitnim stvarima ćemo se zadržati, ono bitno navedeno u tom zahtevu za spajanje optužnica je ovo. To je paragraf 13. U ovom predmetu, tri optužnice se odnose na istu transakciju u smislu zajedničke zamisli, strategije i plana, naime celokupno ponašanje optuženog Miloševića u pokušaju da stvori Veliku Srbiju, centralizovanu srpsku državu koja obuhvata delove Hrvatske, Bosne i Hercegovine u kojima žive Srbi i celo Kosovo. Ovakav navod i ovakvo polazište da se sve te tri optužnice spoje, kako je gospodin Džefri Najs posledni put rekao, pod kapom stvaranja Velike Srbije, ne proizlazi ni iz ovog navoda u tim, u tim optužnicama. Molim vas, kako se može stvarati Velika Srbija na prostoru koji je njen integralni deo sve do današnjega dana? To molimo da se obrazloži i pravno i činjenično i istorijski. Ovde se u optužnica navodi kako Srbi smatraju da je to sveta zemlja. Nije tačno, to je pogrešna formulacija. Postoje istorijski dokazi da je Srbija od XII, XII, XIV veka bila nastala tu, na tim prostorima. Tu više nema dileme o tome da

li je Srbija tu u svojim trenucima kada je nastajala, nastala na tom prostoru. To su istorijski dokumenti. Gospodin Milošević je malo pre spomenuo jednu stvar. Jedan jedini period je postojao kada je Srbija bila bez Kosova, to je vreme Musolinija kada je Srbija ostala bez Kosova i Kosovo bilo spojeno s Albanijom. Druga situacija koja je bila vezana za Hrvatsku i ona i Bosna je u tom periodu bila u sastavu Hrvatske za vreme trajanja Drugog svetskog rata. Kosovo je kroz sve ove vekove bilo u sastavu Srbije i pogledajte Berlinski kongres (Berlin Congress), Londonsku konferenciju (London Conference) i tako dalje, da vas na tome ne zadržavam, dakle to je integralni deo Srbije i kako se onda može govoriti o tome da je Srbija nastojala da gospodari svojom sopstvenom teritorijom? To se navodi u zahtevu žalbe. Spajanje Optužnica, a ono šta se potom navodi u ovoj molbi za odobravanje i odlaganje interlokutarne žalbe, samo ću se sa nekoliko stvari pozabaviti i time bih završio. U toj žalbi se naročito insistira na tome da je prvostepeni Sud pogrešio: "Pretno veće neosnovano naglašava razliku između Hrvatske i Bosne i Hercegovine koje su u vreme navedenih zločina već bile nezavisne države", to je stav prvostepenog veća "i Kosovo koje je i dalje bilo pokrajina Savezne Republike Jugoslavije". To je bitna i odlučna stvar. To je Veće, prvostepeno, dobro zapazilo i to navelo, a kako se to osporava u žalbi koju podnosi Tužilaštvo? Tužilaštvo stoji na ovom stanovištu. Tako Tužilaštvo kaže se u žalbi, objašnjava na pretresu: "Događaji na Kosovu su bili, pa pod znacima navoda 'zločin koji je visio u zraku, ali je bio odgođen zbog međunarodnih pritisaka'" i dalje se kaže da je bilo predvidljivo da će se to dogoditi. Međutim i ja vas molim da posebno obratite pažnju, u optužnica vezanoj za Kosovo, na paragraf 93, tu se konstatuje i Tužilaštvo u povodu toga, da je postojala 1996. godine da je već postojala Oslobodilačka vojska Kosova. "Ova grupa je zagovarala kampanju oružane pobune i nasilnog otpora srpskim vlastima. Sredinom 1996. godine OVK je organizovao napade uperene pre svega protiv policijskih snaga Srbije." Ja se sada pred svima vama moram zapitati iz uloge u kojoj se nalazim, jer iza, iza toga šta stoji pod navodnicima, stoji

stav Tužilaštva sledeći: "Ostvarenje dalekosežnih planova, ovladavanje teritorijom zahteva vreme". Da li je moguće da staranje o sopstvenoj teritoriji može da uđe u nekakav plan ovladavanja teritorijom? To se može odnositi na tuđe teritorije. Stav je, stav je Tužilaštva da je, znači, postojao dalekosežni plan osvajanja sopstvenih teritorija. Oružanu pobunu niko nije mogao da predvidi. Postojao je prvo teror, pa oružana pobuna, pa unutrašnji sukob, a tek iza toga oružane intervencije koje su morale da uslede. Tako da samo Tužilaštvo pada u takve kontradiktornosti da to, ja mislim, vi nećete dopustiti, jer ja se pitam kako će onda izgledati to međunarodno pravo u buduće ako je moguće da se nekomе sudi u pokušajima da spase spopstvenu teritoriju. To je prvo. I drugo, možda još malo delikatnije jer se sada na sledećem mestu u osmom paragrafu kaže: "Bez obzira na to da li su nedavno proglasili nezavisnost ili je tek najavljuju" znači nije važno da li je neko postao nezavisan, dovoljno je ako tek najavljuje svoju nezavisnost. To je opet nešto protiv čega ne smeš da se odupreš. Otuda, zaista, smatram da ova odluka koju ćete vi doneti u vezi ovoga, ne samo da se tiče samog optuženog nego se tiču međunarodnog prava uopšte. I da je interes međunarodnog prava i pravičnog suđenja važniji od svakog interesa tužioca i Sud, sasvim sigurno, hoće i treba da vodi računa o tome, a ja ne bih da odgovaram na ona pitanja vezana za Nirnberg (Nuremberg) jer to ne može da se poredi ni na koji način sa Nirnbergom. Tu je bilo osvajanja tuđih teritorija. Ovde, na ovim prostorima, je stalno bilo separatističkih želja i težnji, ja ne bih na to da sada ovde ukazujem, to će biti predmet procesa. U svakom slučaju mislim i obzirom na stav koji je ranije i sam gospodin Slobodan Milošević izjavio, da on ne vidi nikakve veze između tih stvari. Želeo sam da kažem da je deplasirano i prilično besmisleno da se ove stvari spajaju bez obzira na to da li će to da bude od značaja za ovoga ili onoga, biće štetno po međunarodno pravo u celini. Hvala.

SUDIJA ŽORDA: Hvala vam, gospodine Tapušковиću. Gospodine Kej, prema onome kako ja shvatam, prijatelji suda su nezavisni

jedan od drugog. Imate li nešto da dodate na ono šta je rekao vaš kolega?

PRIJATELJ SUDA KEJ: Ne. Izvinjavamo se što nismo predali pisani podnesak o proceduralnim pitanjima, međutim bili smo pod izuzetno velikim pritiskom zbog kratkog vremenskog roka prilikom pripremanja ovih pitanja, a tek u petak uveče smo bili obavješteni da će danas ujutru da se održi ova rasprava. Jednostavno nismo imali vremena da pripreмимо podnesak za Sud.

SUDIJA ŽORDA: Hvala, gospodine Kej. Primamo vaše izvinjenje. Obraćam se sada svojim kolegama. Da li imate pitanja koja biste hteli da uputite prijateljima suda? Izvolite, sudija Meron ima pitanje.

SUDIJA MERON: Ovaj je Sud je oduvek smatrao da su prava optuženih, njihova ravnopravnost i pravičnost Suda prema njima jedna od najvažnijih pitanje. Takav je slučaj u odnosu na gospodina Miloševića kao i na sve druge optuženike, bez obzira na njihovu funkciju. Pretresno veće je zaključilo da bi bilo na štetu optuženog da se odvija samo jedan postupak koji bi se odnosio na sve tri optužnice. To je u svakom slučaju mišljenje koje je preuzeo gospodin Kej ... Izvinjavam se ... To nije bio stav gospodina Keja i gospodina Vladimirova za vreme prethodnih rasprava. Vi ste aludirali na psihološki pritisak kojem bi optuženi bio izložen zbog pripreme za odvojena suđenja i da to ne bi bilo u najboljem interesu optuženog. Hteo bih da vas pitam da li je to i dalje vaš stav? Molim vas da objasnite jer bi to bilo od izuzetne koristi za Žalbeno veće. Kakvo je vaše stanovište?

PRIJATELJ SUDA TAPUŠKOVIĆ: Ja ću vam odgovoriti. Ja sam i danas u situaciji da veoma respektujem stav koji su gospodin Kej i gospodin Vladimirov o tome dali svoje mišljenje. Oni su zaista to posmatrali i ja sam duboko uveren da su bili upravu, sa jedne humane strane, da se neko izlaže određenim procedurama koje

mogu dugo trajati. Kao što vidite gospodin Slobodan Milošević, sami ste konstatovali, je u dobrom i fizičkom i psihičkom zdravlju. On zbog toga nije pravio do sada nikave probleme. Ono o čemu sam ja govorio tiče se same suštine čitavog problema. To je reč o jednoj transakciji, o zamisli, strategiji, planu da se radi ovo šta se govorilo, o tome da se stvara Velika Srbija. Problem je da li je moguće da nešto što je u sastavu jedne države tolike godine, desetine godina, može da bude predmet jedne takve, jedne takve zamisli? To je jedan problem, a drugi problem je, što ja smatram i sada, ja ću dati gospodinu Keju situaciju da on kaže svoje mišljenje, da se ide kako je malopre tužilac Džefri Najš kazao, naglavačke, da je moguće krenuti u raspravu o ovom problemu tako da se krene od zadnjeg događaja, a da se pri tome materijal za prvu i drugu optužnicu poseduje 10 godina, a da se njima niko ne bavi, nego da se prvo podnosi optužnica na nekoliko dana pred prestanak NATO bombardovanja. Dakle, suština je ... Ta zamisao ako se na nju ide, mora se dokazati da je postojala, ovaj, pre svih tih događaja. Pa, molim vas, ja sam uveren da ćemo mi kao *amicus curiae* uspeti da pokažemo neke stvari koje su se događale mnogo pre 1987. godine kada Slobodana Miloševića nije ni bilo. I mi smo dužni da otvorimo sva ta pitanja pred ovim Sudom, a gospodin Kej će vam reći, naravno, svoj stav.

SUDIJA ŽORDA: Kako ćemo da nastavimo? Predsedavajući sudija mora da odluči ko će da kaže. Sudija Meron ima još jedno pitanje. Sudija Meron, kako želite da nastavimo?

SUDIJA MERON: Ja bih hteo da se nadovežem jednim pitanjem koje bi možda pomoglo uvaženom gospodinu Keju da jasnije odgovori na pitanje, ako vama to odgovara, gospodine predsedavajući. Što se tiče pitanja transakcije, shvatam da prijatelji suda mogu da imaju različite stavove po raznim pitanjima, ali nama bi stvarno pomoglo da nam vi razjasnite, gospodine Kej. Da li se radi o jednoj transakciji ili ne? U transkriptu sa pretresa pred Pretresnim većem je pisalo, a tiče se vašeg govora: "Transakcija,

u skladu sa Pravilima, može da traje i 10 godina", a, takođe, ste rekli da što se tiče navodnog počinjenja krivičnih dela, da veza postoji veza sa događajima u raznim delovima bivše Jugoslavije i tako dalje i da može da se radi o istoj transakciji. Dakle, u svetlu različitih navoda koje je iskazao danas vaš uvaženi kolega, mi bismo hteli da nam to pitanje razjasnite.

PRIJATELJ SUDA KEJ: Hvala vam najlepše, časni Sude. Kada smo se mi obratili Pretresnom veću, govorili smo na osnovu onoga što smo smatrali humanim gledištem. Gospodin Vladimirov i ja razmatrali smo procene suđanja koje su bile date i koje su varirale od tri do pet godina, onda se postepeno taj period spuštao. Nas je zbunilo da bilo koji pojedinac treba da bude suočen sa takvim događajem. Mi smo i dalje pri tom stavu. Ja ću da budem iskren i da kažem da je nas Pretresno veće dovelo do jedne tačke, konačnog gledišta i tražilo smernice, a ja, na žalost, ne razumem zašto. Jedan od argumenata koji smo mi rekli bio je da smatramo da se Tužilaštvo poslužilo pogrešnim argumentom u svom zahtevu za spajanje postupaka. Sudija Robinson (Robinson) je upitao "Kakve onda argumente treba da uzmemo? Da li treba onda da uzmemo u obzir argumente koje nisu iskazali, a mi mislimo da su trebali ili one koje nam predočavaju?" Mislim da smo vezani argumentima koje, zapravo, iskazuju. U svom govoru pred Pretresnim većem i pred Žalbenim većem oni su se koncentrirali na spajanje optužnica, a ne na razmatranje konkretnih optužbi. Pravilo 49 bavi se krivičnim delima, a ne spominje se nigde izričito "optužnicaoo. Ja moram pred Žalbenim većem, kao što je već napisano u našem pismenom podnesku za taj postupak, da je Tužilaštvo odabralo argumentaciju kojom povezuje tačku 5 jedne optužnice sa tačkom 4 druge optužnice i tačkom 3 treće optužnice. Onda bi se videla fraza *modus operandi* koju je danas izgovorio gospodin Najš u nešto drugačijem kontekstu. U kontekstu argumentacije koju sam ja iznosio, radilo se o konkretnim krivičnim delima. Pravila bi trebalo da se slede u brojnim aspektima i njihovo objašnjenje mora pažljivo da se tumači. Izbor reči "krivično delo", u prvom

redu je učinjeno zato što je Pretresno veće bilo jako zabrinuto izrazom "transakcija" gde je *modus operandi* zapravo kontinualan jer možda može da dođe do prekida, možda može da dođe do vremenskog perioda koji se dešava u međuvremenu, ali radilo se o strategiji koja je korišćena, koja je bila povezana sa svakim konkretnim krivičnim delom. Onda može da dođe do spajanja. Argument koji je iskazan ticao se globalnosti sve tri optužnice i u tu argumentaciju ušla je ova fraza "Plan o stvaranju Velike Srbije", a verovatno postojaju puno toga šta je pisano na tu temu i postoji puno rasprava koje su se odigrale čak i u ovoj zgradi da to možda nije najbolja polazišna tačka za Tužilaštvo. U vezi sa tom konkretnom karakteristikom tog dela njihove argumentacije, *amici curiae*, prvenstveno gospodin Tapušević koji je o tome govorio, a kasnije i mi svi kada smo razmotrili čitavu tu stvar, smo uspeli da dođemo do toga da ta konkretna argumentacija Tužilaštva ne bi trebalo da bude osnova za spajanje optužnica. Plan o stvaranju Velike Srbije je, zapravo, jako uvredljiv. Taj plan nije zasnovan na krivičnom delu već je baziran na optužnica kojom se zapravo sve stavlja u globalnu formu bez specifičnog navođenja konkretnih odnosno proglašanih krivičnih dela optuženoga. I tu leži čitava teškoća. Kada se razmotri nalog koji je dalo Pretresno veće, ja neću da kažem da je to bila jedna forma komromisa, ali Žalbeno veće mora da uzme u obzir da sudski nalog da se suđenje za Kosovo obavi prvo iza koga odmah sledi suđenje za Bosnu i za Hrvatsku, da se time, zapravo, sprečava donošenje presude po kosovskoj optužnica, kada bi se kazalo, dakle, nakon što smo osudili optuženog, ako se proglašim krivim posle ove prve optužnice, a onda da se ide na druge optužnice, možda bi se to moglo smatrati nepravičnim suđenjem. Ako se donese odluka da se mogu preispitati sve tri optužnice i da se konačna presuda donese na kraju, a Tužilaštvo kaže da je to, zapravo, zadnja instanca i da je to nešto za šta su oni spremni da prihvate iako oni vide osnovu da bi suđenje u nizu, u stvari, bila jedna vrsta plašta kojim bi se pokrilo to spajanje, a ne pragmatično pitanje. Jedan drugi naš argument koji smo iskazali sudijama, a koji su oni uneli u svoju odluku bila je mogućnost vođenja suđe-

nja. Da li, naime, sudije smatraju da bi rad na sva tri pitanja, na tri optužnice koje su nastale posebno, da li bi trebalo posebno da se razmatraju? Bbavljenje sa sve tri optužnice, mi smo to ostavili sudijama da odluče posle onoga šta im je Tužilaštvo prezentiralo u vođenju postupaka. A nije više bilo pitanje da li se to može voditi onom odlukom kako je to prebačeno Sudu. Mi smatramo da je to na sudijama da odluče. Postojalo je i postoji pitanje da svako Pretresno veće može da uzme u razmatranje, naravno uzevši u obzir prava Tužilaštva, prava optuženog i vlastita ljudska prava pri radu na tako složenim pitanjima i količini posla koji to zahteva. Ja se nadam, časni Sude, da ovo razjašnjava i daje dobar odgovor o stavovima prijatelja suda.

SUDIJA MERON: Hvala vam najlepše, gospodine Kej. Ako se spajanje zasniva na krivičnim delima, a ne na optužnicama, šta biste onda mislili?

PRIJATELJ SUDA KEJ: Ako povežete pojedinačna krivična dela, bez obzira da li se radi o ubistvima, deportacijama ili o bilo čemu, naš stav je da je to *modus operandi* koji u okviru ovih pravila, dakle pravila 49 može da stvori jednu transakciju. Ja to kažem bez argumentacije koja je nama data na razmatranje. Dakle, to je naš pristup pre nego smo čuli drugu stranu, znači njihovo mišljenje i mi tražimo prostor u sopstvenoj argumentaciji posle onoga šta je rekla suprotna strana. Ali, mi bismo rekli da je to tačno u mnogim pravnim sistemima, dakle da se radi o jednoj vremenskoj karakteristici koja se zasniva na *modus operandi*, a koja nije toliko značajna.

SUDIJA MERON: Hvala.

SUDIJA HANT: Gospodine Kej, koliko sam ja shvatio prezentaciju vašeg kolege, on je rekao da vi to ne biste trebali da zasnivate na argumentaciji, na ideji o Velikoj Srbiji zato što to nije tačna činjenica. Mi, naravno, to nećemo sada da određujemo u ovoj fazi. Pretpostavimo da su optužbe dovoljne obrađene u optužnica, da

je sve to zapravo bio deo strategije da se Srbija učini čistom. Mi ne moramo tu utvrdimo da li je to tačno kako bismo razumeli da li je to bilo dovoljno ili obavezno. Dakle, ja sam zbunjen vašim prihvatanjem argumenata vašeg kolege jer on je rekao da čak da je postojao takav problem, ne bi trebalo da bude spajanja postupaka.

PRIJATELJ SUDA KEJ: Časni Sude, ja dolazim iz takvog pravnog sistema gde posebnost izlazi iz argumentacije koliko god je to moguće i to je način na koji ja vama predočavam ono šta govorim. Pitanje Velike Srbije i plana je povuklo Pretresno veće zato što je ono od temeljne važnosti u argumentaciji Tužilaštva. No kao što je iskazano, to bi možda moglo da bude i ključno pitanje koje bi trebalo da razmotrite i nije, zapravo, ono šta piše u predpretresnom podnesku tužioca u vezi sa optužnicom za Kosovo. Niti se to pojavilo kao prva optužnica puno godina nakon događaja u Bosni i u Hrvatskoj. Radilo se o jednoj karakteristici njihovog načina rada u pripremi optužnice za Kosovo. I, dakle, to je bilo ono šta je Pretresno veće moglo da uzme u razmatranje i na čemu je moglo da sprovede jedan deo rasprave.

SUDIJA HANT: Naravno, mi moramo da utvrdimo da li je to ikada bio deo prezentacije dokaza Tužilaštva, ako sam ja dobro razumeo argumentaciju vašeg kolege. Druga stvar o kojoj želim da vam postavim pitanje, on je davao veliki naglasak u vezi pravila 116 bis. Imate li vi nešto da kažete u vezi s tim?

PRIJATELJ SUDA KEJ: Ja sam, na žalost, Pravila dobio malo kasnije od svih drugih, ali, svakako da kada sam ja to juče dobio da smo prolazili kroz argumentaciju i čini se da procedura koja je usvojena zapravo nije procedura koja bi trebala da postoji. Kada se razmotri donošenje Pravila 28. decembra, čini mi se da je nova verzija rezultat plenarne sednice, što se dogodilo pre podnošenja žalbenog dokumenta Tužilaštva, a pravilo 6 kaže da ne sme da bude antidatiranja izmenjenih pravila koja bi se odnosila na postupke u toku.

SUDIJA HANT: Ali problem koji ja vidim ovde, ako to mogu da vam kažem, je u tome da je Pravilo 116(b) postojalo i pre i nema nikave bitne razlike između dve verzije u vezi sa tim može li Tužilaštvo da podnese žalbu ili ne.

PRIJATELJ SUDA KEJ: Oni su se složili s pravilom 73 kao svojim temeljem.

SUDIJA HANT: Ali Pravilo 73 je izmenjeno time što je u njega stavljena potpravilo, uklonjeno je Pravilo "b" koje je postalo Pravilo "d". Ali Pravilo 116-bis postojalo je i ranije, pre njihove žalbe i to u istom obliku u kome postoji i danas. Radilo se samo o formalnoj izmeni kako bi se uzeo u obzir različit način, kako je sada postavljeno pravilo 73. Iskreno govoreći ne razumem o čemu se tu radi. Da li vi kažete da Tužilaštvo nije imalo pravo da podnese žalbu ili da nema pravo na ubrzani postupak?

PRIJATELJ SUDA KEJ: Ne da nemaju pravo na želbu već da nemaju pravo na ubrzani postupak.

SUDIJA HANT: Da li vidite određenu razliku između prethodne forme Pravila 116bis i ove sadašnje forme?

PRIJATELJ SUDA KEJ: Da.

SUDIJA HANT: Pa kakva je to razlika? Mene zanima suština te razlike.

PRIJATELJ SUDA KEJ: Ako posmatramo istorijat ove stvari, oo nije bila žalba po Pravilu 72, radilo se, kao što rekoah, o Pravilu 73.

SUDIJA HANT: A po prethodnom Pravilu 116(B) postoji pravilo Žalbenog veća koje kaže "da li to može da bude ubrzani žalbeni postupak". I radi se o istoj situaciji u kojoj se nalazimo i sada.

PRIJATELJ SUDA KEJ: Ako pogledamo novo Pravilo 116, ja ću da dam reč gospodinu Tapušковиću pošto je on o tome govorio. Čini mi se da se nisam dobro skoncentrisao na ovo pitanje dok je on govorio.

SUDIJA HANT: Mora da je bilo tako.

PRIJATELJ SUDA KEJ: U to vreme mi se činilo da mi je jasno, ali nisam bio koncentrisan po ovoj stvari. Da budem iskren prema Sudu, dok juče nisam došao nisam znao u čemu se žalba sastoji i da je uopšte bila ova poenta. Moram da budem iskren po tom pitanju.

SUDIJA HANT: Pažljivo sam saslušao argumente vašeg kolege i bilo bi dobro ako bi se gospodin Tapušковиć ponovo obratio i ispravio me, mada me ranije nije ubedio da postoje razlike između starog i novog Pravila.

PRIJATELJ SUDA KEJ: Možda bismo trebali da damo nešto napismeno? Možda bi tada bilo jasnije?

PRIJATELJ SUDA TAPUŠKOVIĆ: Hvala, hvala. Ja ću pokušati da budem malo jasniji. Evo, kao što vidite u Pravilu 116 bio je predviđen ubrzani postupak za Pravila iz 73(B). Nije bio predviđen ubrzani postupak za Pravilo 73(D). Dakle po Pravilu 73(B) moglo se odlučivati samo na osnovu zapisnika Pretresnog veća i na osnovu podnesaka koji je podnet. Sada se važnost ovog Pravila 116bis unosi u 73(D), a to su razlozi na osnovu kojih Tužilaštvo podnosi svoju žalbu. Ja smatram da je ovo takav problem da je Pretresno veće trebalo da bude upoznato sa svim stvarima, sa svim onim sa čime je bilo upoznato i Prvostepeno veće da bi moglo na valjan način da o svemu odluči. Do plenarne sednice i do 28. kada je stupilo to na snagu, na pravila, na žalbu izjavljenu po Pravilu 73(D) nije bilo određenog postupka nego su se mogli koristiti rokovi, bio je redovan žalbeni postupak i onda se na pravi način jednim

takvim problemom može baviti pa bismo možda i mi stigli da napišemo jedan podnesak od 30 strana.

SUDIJA ŽORDA: Hvala vam, gospodine Tapušковиću. Sudija Hant da li želite d postavite neko pitanje? Ne? Ja gledam poslednju verziju pravila 116bis u kojoj se nalaze svi delovi pravila 73. Mi smo gotovo došli do kraja naše današnje rasprave budući da se optuženi obratio u skladu sa svojim pravom i sada je došao red na Tužilaštvo. To kažem zbog javnosti jer obe strane imaju pravo da budu saslušane. Sada Tužilaštvo ima pravo na svoju finalnu repliku. Gospodine Najš, izvolite.

TUŽILAC NAJS: Časni Sude, pokušaću da budem vrlo kratak. Neke stvari ću pokušati da iskažem samo jednom rečenicom. Cela ova procedura u svakom slučaju je pokrivena Pravilom 127. Idući obrnutim redom, odgovoriću na primedbe gospodina Keja o tumačenju Pretresnog veća koje je ono dalo u svom nalogu da će proces za Kosovo da se održi bez presude i da će u istom sastavu Pretresno veće dalje da se bavi sledećim suđenjem, koliko god ono bude trajalo. Čini mi se da je vrlo čudan zaključak da čovek treba da čeka koliko god će trajati suđenje za Bosnu i Hercegovinu da bi saznao ishod prethodnog. To ne bi bilo fer. Mislim da obe strane podrazumevaju, gospodin Kej i ja da ukoliko dva suđenja budu išla jedno za drugim, razlozi za zajedničko suđenje pokazuju zbog čega je bolje da se ima jedno suđenje. Kada bi bila dva suđenja, jedno za drugim, nepravedno bi se tražilo od prethodnog Pretresnog veća da isključi dokaze koji su izneti u prvom suđenju, što, naravno nije u redu. Jedan od razloga za spajanje je upravo to da se izbegne takva neracionalnost. I da se održi jedno suđenje pred istim Pretresnim većem. Što se tiče spajanja, možda sam već skrenuo vašu pažnju, ali u svakom slučaju ću sad to da ukomponujem: Pravila 48, 49 i 82 tiču se suđenja pojedincima, a Pravilo 82 tiče se odvajanja optuženih jednog od drugog. Nema nijednog Pravila koje se izričito bavi spajanjem optužnica tako da nema nikakve pretpostavke u pravilima da jedan optuženi samo

jednom mora da prolazi suđenje, zato se mi i ne oslanjamo na to. Ali, da odgovorim još jednom gospodinu Keju. On je priznao, na neki način, da postoji zajednički *modus operandi* koji bi mogao da opravda spajanje suđenja i čini se da on manje značaja pridaje spajanju krivičnih dela kao osnovi za spajanje postupaka. Ukoliko Žalbeno veće nađe da su njegovi argumenti validni, to takođe može biti osnova za odobravanje spajanja postupka jer tumačenje plana je isto kao i tumačenje zajedničkog *modus operandi*. Da se vratimo primedbi gospodina Tapuškovića. Gospodin Tapušković je govorio o predrasudama i o njihovoj potrebi da se posmatraju neka istorijska pitanja u korist optuženog. Nisam siguran da je to njihova uloga. Svakako to je na njima i na Žalbenom veću. Ja bih više voleo, iz očiglednih razloga, da se bavim činjenicama, ali u vezi onoga šta je rekao gospodin Tapušković o značaju izlaska na scenu Oslobođilačke vojske Kosova (UČK, Ushtria Clirimtare e Kosoves), kako ih je on nazvao "teroristima", mada nije važno kako se oni zovu, oni su delovali na toj teritoriji na isti način kao što su ljudi na drugim teritorijama delovali u svojoj borbi za nezavisnost. Oni su možda bili razlog, katalizator koji je doveo do nekih akcija koje su imale zločinačku prirodu od strane ovog optuženog, ali to samo naglašava postojanje plana. I čuli smo dosta o Velikoj Srbiji. To je ona konstanta za koju mi tvrdimo da postoji tokom celog perioda. To obeležje postoji svakako u jednoj od optužnica, mislim da se tiče Šešelja i njegovih huškačkih govora, to se takođe pominje i u nekim govorima optuženog kao što je u trećoj optužnici. Postoje različiti načini gledanja na ovo, ali sve to govori o postojanju jednog jedinog plana kod ovog optuženog za osvajanje teritorije radi ostvarivanja vlasti u okviru centralizovane srpske države. I da se vratim na primedbe samog optuženog. Hteo bih da kažem jednu stvar generalno. Vi ste, časni Sude, imali priliku da čujete optuženog i sada ste u malo drukčijem položaju nego Pretresno veće koje je drukčije postupilo tako da ono šta sam rekao ranije o pitanju korišćenja diskrecionog prava, vi, naravno, imate pravo da koristite svoje diskreciono pravo i da donesete svoju odluku, naravno ne u pogledu utvrđivanja činjenica već o

onome šta je sada izneto, ali imate pravo da donesete sopstvenu različitu odluku, kao što znamo iz žalbe u *Predmetima Tadić i Kupreškić* i možete da zaključite saslušavši dosta dugačak odgovor optuženog da iako on odbija da se izjasni da li bi voleo jedno ili dva suđenja, sve što je on rekao pokazuje da bi on sam povezao ove događaje i da on sam povezuje ova pitanja i preferirao bi da se ona tretiraju u jednoj proceduri. I pošto to već ide na ruku i samom Pretresnom veću i služi ekonomičnosti suđenja, trebalo bi da se prihvati to rešenje, tako da posle ovih argumenta koje je izneo sam optuženi koji je doduše krivicu preneo kompletno na druge, ti argumenti pokazuju da sve ovo treba da bude rešavano u jednom suđenju. Drugo, što se takođe samog optuženog tiče, tu imamo povezivanje činjenica. Jedna od njih se, na primer, odnosi na Krajinu. On govori o Srbima koji su bili proterani iz Krajine. Dokazi možda mogu da pokažu da su neki bili proterani bez ikakvog izbora, bez mogućnosti da se zaustave u Srbija, već su odmah morali da idu na Kosovo jer su za vreme proterivanja bili korišćeni za ispravljanje demografske ravnoteže na Kosovu. Naravno, plan je već postojao i došlo je do demografske neravnoteže na Kosovu, što se pojavilo kao problem. Dakle to je jedan drugi, manji primer toga kako je ovde sve povezano. Isto tako, iz onoga šta je rekao optuženi, jasno je da će on nastojati da izvuče korist iz onih dobrih stvari koje je činio. Naravno, za vreme ročišta uvek će moći da izvuče korist iz onog dobrog šta će da bude rečeno na njegov račun, ali, kao što sam i pre rekao, tim bolje za samo suđenje. Takođe što će i sav materijal da bude dostupan na jednom suđenju. Još jedna činjenica i onda mislim da ću da budem gotov sa svim onim šta je tužiteljica želela da ja naglasim na kraju svog izlaganja. Žalbeno veće je čulo šta optuženi misli ko je ubio koga. 1998. godine i 1999. godine poginulo je puno Albanaca. Pretresno veće će da pronađe tačne podatke o tome koliko je stotina hiljada kosovskih Albanaca proterano i isto tako će da pronađe brojke koliko ih je ubijeno. Hteo bih samo da kažem da tvrdnje optuženog po tom pitanju potpuno odbacujem i da je to, naravno, pitanje o kome ćemo da raspravljamo na suđenju. Optuženi

kaže da želi da bude pušten na slobodu. Tužiteljica želi da ponovo kažem da smo mi spremni za početak suđenja. Naime, ona se boji da je možda bilo nekakvih drugačijih izveštaja u medijima. Tvrdim da oni nemaju nikakvih osnova. Naš je stav, kao što smo već rekli, da smo spremni za početak suđenja i mislim da nemam ništa drugo da kažem. Časni Sude, mislim da smo u okviru vremena koje nam je bilo dodeljeno.

SUDIJA ŽORDA: Izvolite, sudija Pokar ima reč.

SUDIJA POKAR: Hteo bih da vas upitam sledeće. Danas ujutru, odgovorili ste na pitanje koje vam je uputio predsednik. Rekli ste da ste prilikom podnošenja novih optužnica imali dva izbora: ili da podnesete novu optužnicu ili da podnesete zahtev za amandman postojećih optužnica. Ako sam vas sada dobro shvatio, gospodine Najs, kažete da Pravilo 49 Pravilnika o postupku i dokazima ne govori o spajanju optužnica već o spajanju krivičnih dela i stoga vi zaključujete, ako sam vas dobro shvatio, da je posledica sledeća: kada se radi o jednoj transakciji, dozvoljena je jedna optužnica. Ali da li se slažete da bi u ovom slučaju pravilna procedura bila, budući da optužnica već postoji, da mu se dodaju dodatna krivična dela, amandiranjem postojeće optužnice, a ne pisanjem nove optužnice? Primeđujem diskrepancu u onome šta sta rekli.

TUŽILAC NAJS: Mislim da ne postoji diskrepanca. Odgovoriću na sledeći način. Pravilnik je sam po sebi nepotpun ne zato što nije dobar već zato što nije moglo sve da se predvidi. Pravila 48, 49 i 82 govore o počiniocima i zločinima, ali ne i o ovoj situaciji s kojom smo mi suočeni. Pretresno veće ima diskreciono pravo da se osvrne na neka pitanja, međutim ovde smo govorili o tri optužnice koje su bile izdate sa razlogom, kao što sam i rekao i zbog toga smo uputili to pitanje Pretresnom veću koje je odlučilo da postupimo na način koji su odabrali. Mogli smo, naravno, da reklamiramo tako da ili da izmenimo jednu optužnicu ili da izda-

mo novu optužnicu, međutim jedno te isto pitanje bi se i u tom slučaju postavilo. U svakom slučaju to ne ide na štetu optuženog jer je na nama odgovornost da dokažemo naše navode optužnice. Pravilo 82, s druge strane, smatra da treba da dođe do razdvajanja optužnica. Opostite, pokušao sam jutros o tome da govorim.

SUDIJA HANT: U svakom Sudu postoji mogućnost da se istovremeno razmatra nekoliko optužnica istovremeno. Ovde govorimo, dakle, o jedinstvenom postupku za tri postupka.

TUŽILAC NAJS: Da, jedinstveni postupak za tri optužnice, ako vi tako odlučite. Mislim da bi bilo najbolje da onda jednu optužnicu izmenimo.

SUDIJA HANT: To bi bila jedna mogućnost i druga mogućnost bi bila da se napravi potpuno nova optužnica, a vi mislite da bi mogao biti jedan postupak sa nekoliko raznih optužnica.

TUŽILAC NAJS: Iskreno, ne znam. Čak iako o tome nismo pričali, to je jedna od stvari koju smo mi planirali da pomenemo. Jedno zaista važno pitanje je da jedno Pretresno veće razmatra sve navode optužnice, a sve administrativne poteškoće koje iz toga proizlaze, mislim da mi s njima možemo da se nosimo.

SUDIJA ŽORDA: To bi bio ipak vrlo opasan izbor jer bi to dovelo, dakle, do jedne odluke Pretresnog veća i možda do ulaganja opet jedne nove žalbe. Mislim da je bolje da ostanemo u okviru ove debate. Ako moje kolege nemaju pitanja, zahvaljujem se svima na ovoj raspravi, Tužilaštvu, prijateljima Suda, prevodiocima i nastojaćemo da donesemo odluku što je moguće pre. Ovim završavamo raspravu.